

รายงานการวิจัย

พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี
Buddhist Aid and the Role of Monks in Ubon Ratchathani Province

โดย

พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเสวี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

พ.ศ.๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัย และนวัตกรรม

MCU RS 800765123

รายงานการวิจัย

พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี
Buddhist Aid and the Role of Monks in Ubon Ratchathani Province

โดย

พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเสวี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
พ.ศ.๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัย และนวัตกรรม

MCU RS 800765123

Research Report

Buddhist Aid and the Role of Monks in Ubon Ratchathani Province

By

Phramaha Bundit Puntithasewee (Somkote)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubon Ratchathani Campus

B.E.2565

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Ubon Ratchathani Campus

MCU RS 800765123

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย: พระมหาบัณฑิต ปณฺฑิตเสวี

ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยแบบวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณ จากกลุ่มเป้าหมาย คือ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และกลุ่มชาวบ้าน รวมทั้งหมด จำนวน ๑๕ รูป/คน โดยใช้การสัมภาษณ์ในเชิงลึก (Interviews) เป็นเครื่องมือในการศึกษาแล้วนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่ออธิบายผลการวิจัยตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการศึกษาพบว่า

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล สนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรม และสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่ประชาชน และแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน ให้ความรู้และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และเด็กเยาวชน เพื่อพัฒนานำความรู้ด้าน ศีล สมาธิ ปัญญา และตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์ มอบทุนการศึกษาแก่เด็กเยาวชนจัดกิจกรรม เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล สถานที่วัดเป็นสถานที่การส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยให้การบริหาร ผ่านการบริหารกิจการคณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นหน้าที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ ส่งเสริมให้สถานที่วัดเป็นสถานที่บริการให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ประชาชนจึงต้องให้ความสำคัญ และหาแนวทางที่จะพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาต่อไป

การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ การจัดการกิจกรรมส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดการกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีการอนุรักษ์โบราณสถาน

โบราณวัตถุในวัด และให้ความรู้แก่ชุมชน พระสงฆ์เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อประสาน
ในการร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อสาธารณประโยชน์

ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พระสงฆ์มี
ส่วนร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ ทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาแก่เด็กนักเรียน ช่วยเหลือผู้ประสบภัย
ทางธรรมชาติจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน จัดอบรมให้ความรู้เรื่องโทษของยาเสพติดแก่
ประชาชน และเยาวชนทั่วไปให้เป็นผู้ห่างไกลยาเสพติด

Research Title : Buddhist Aid and the Role of Monks in Ubon Ratchathani Province

Researchers : Phramaha Bundit Puntithaseewee (Somkote)

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani
Campus.

Fiscal Year : 2565/2022

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Research study “Buddhist Welfare and the Role of Monks in Ubon Ratchathani Province” has three objectives: 1) to study the role of monks and welfare in the Buddhist scriptures, 2) to study and analyze the role of monks and the welfare of Ubon Ratchathani Province. Ubon Ratchathani Province It is a research analysis of both quantitative and quantitative data. From the target group, namely academics, community leaders, and villagers, a total of 15 people/person using in-depth interviews (Interviews) as a tool for the study, then using the data obtained from the research process to analyze and synthesize to explain the research results. As specified in the research objectives

The results of the study found that
Operations to help and support People in Ubon Ratchathani Province Operations to help and support Support and encourage training and moral teaching. Ethics to develop the minds of the people and solve psychological problems and lifestyle problems for the people Provide knowledge and training in Dhamma practice according to Buddhist guidelines. To develop the minds of the people and youth To develop knowledge about morality, meditation, wisdom and set up an education fund. Provide scholarships to youth to organize activities On the occasion of important Buddhist days

In helping and supporting the affairs of others for the public benefit
Operations to help and support The temple is a place to promote and maintain Buddhism. To prosper Building faith among Buddhists The monks have helped with the administration. Through the management of Sangha affairs, must be done or which must be considered as a duty related to the Sangha. Promoting temple locations as a

place to provide health knowledge to the public must therefore be given importance. and find ways to develop and encourage communities to participate more in education. specifically focused by administrators to find the guideline in promoting and developing more participation of the community in educational management of the university.

In terms of helping and supporting places that are public domain In terms of helping and supporting places that are public domain It shows that monks participate, support, and help organize activities to promote traditions. and local culture Organizing activities on important Buddhist days The monks preserve the ancient remains and antiques in the temple. and provide knowledge to the community The monks are the main people in driving the business to coordinate and cooperate in developing the community to be prosperous in terms of helping and supporting the public benefit.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ช่วยให้คำแนะนำ และคำปรึกษาในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ พระครูกิตติคุณภาส อติตรองอธิการบดี วิทยาเขตอุบลราชธานี, พระวชิรกิจโกศล, ดร. รองอธิการบดี วิทยาเขตอุบลราชธานี, พระครูสมุห์เฉวียน กตปุญโญ, ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร พระมหาคำพันธ์ ปภากรโ, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ พระครูวุฒิศรธรรมบัณฑิต, รศ.ดร. อาจารย์ประจำ ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ตลอดจนผู้บริหารคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานีทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้ด้วย

คุณค่าของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ด้วยความดีทั้งหลายเหล่านี้ ได้ขอถวายแด่ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา และมหาวิทยาลัยทุก ๆ ท่าน และขอมอบเป็นกตเวทิตาแต่บิดา มารดา และบูรพาจารย์ทุกท่าน

พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเสวี

๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง		หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		ค
กิตติกรรมประกาศ		ฉ
สารบัญ		ณ
สารบัญตาราง		ฉ
สารบัญภาพ		ณ
บทที่ ๑	บทนำ	
๑.๑	ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓	ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔	ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕	นิยามศัพท์ในการวิจัย	๔
๑.๖	กรอบแนวคิดการวิจัย	๔
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒	แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑	พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๖
๒.๒	บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา	๗
๒.๓	พระสงฆ์กับด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๖
๒.๔	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๒
บทที่ ๓	ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๒๘
๓.๒	พื้นที่ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๒๘
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๒๙
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๐
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๑

สารบัญต่อ

เรื่อง		หน้า
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	
	๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย	๓๑
	๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษา	๓๒
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	
	๔.๑ ผลการวิจัย	๓๓
	๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๓๕
	๔.๓ สัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ใน จังหวัดอุบลราชธานี	๓๗
	๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา	๓๙
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
	๕.๑ สรุปการวิจัย	๔๑
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๔๒
	๕.๓ สรุปอภิปรายผล	๔๗
	๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๔๘
บรรณานุกรม		๔๙
ภาคผนวก		
	แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์	๕๑
	ประวัติผู้วิจัย	๕๕

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย	๔
๓.๑	การศึกษาวิจัย “พุทธศาสตร์สังเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี”	๓๒
๓.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ศีล สมาธิ ปัญญา^๑ พระพุทธเจ้าทรงบวชได้ ๕ พรรษา ก็ได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้เริ่มเผยแผ่พระธรรมวินัย เริ่มปฐมเทศนาธรรมครั้งแรกให้แก่ปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ซึ่งมีพระอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุธรรม จึงขอบวชเป็นพระสงฆ์รูปแรกในบวรพระพุทธศาสนา จนกระทั่งมีผู้ได้บรรลุธรรมตามมาอีกที่เป็นพระอรหันต์ในพรรษาแรก จำนวน ๖๐ รูป มีบทบาทหน้าที่การทำงานของพระสงฆ์ คือ “อบรมสั่งสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย” พระพุทธเจ้าจึงได้มีพระดำรัสได้รับสั่งให้พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า^๒ “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เรา และเธอทั้งหลายได้พ้นแล้วจากบ่วงสิ่งทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของ มนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อยังประโยชน์ และความสุขแก่มวลมหาชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลกเพื่อ ยังประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถ และพยัญชนะ สัตว์ที่มีรูปในจักขุอันน้อยมีอยู่ หากไม่ได้สดับฟังพระธรรมจักขุบุคคลเหล่านั้นจะเสื่อมจากธรรม ผู้ที่อาจจรรู้ซึ่งพระธรรมย่อมจักชู้ทั่วถึงธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จะไปยัง ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” ด้วยเหตุนี้เองพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทที่สำคัญ กับบุคคล และชุมชนซึ่งมีภาระในการเผยแผ่ธรรมให้กับบุคคล ประชาชน เพื่อให้เกิดความสุขสงบ และในการ ดำเนินชีวิตของตนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริงในปัจจุบัน และนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ นำไปประยุกต์ใช้ปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

สังคมสงเคราะห์^๓ หมายถึงการยึดเหนี่ยวจิตใจ พระพุทธองค์ทรงใช้หลักเมตตาธรรมคำจุนโลก การไม่ทำบาปทั้งปวง การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น^๔ และการประสานกลุ่มชนของสังคมให้หลอมรวมกันเป็นกลุ่มเดียวกัน ไม่มีความขัดแย้ง ดังนั้น จุดมุ่งหมายของสังคมสงเคราะห์ จึงไม่เพียงแต่เอาอะไรไปให้ และการบริการไปให้ หรือเอาทรัพย์สินเงินทองไปให้ แต่หมายถึงการทำให้สังคมนั้นหลอมรวมใจ

---

^๑ สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. (บริษัท ประยวรงค์พรินท์ตั้ง : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๔๗.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๓ <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=12&chap=3&page=t12-3-infodetail02.html>, เข้าสืบค้น ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

^๔ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐-๕๑.

กันยึดเหนี่ยวรวมกันไว้ได้เป็นหนึ่งใน การสังคมสงเคราะห์ จึงเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อยู่ร่วมกับสังคม และชุมชนเดียวกันที่ยังมีการพึ่งพา หรือผู้ที่ยังพึ่งตนเองยังไม่ได้ เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตนเอง และพัฒนาตัวของเขา และสังคม ชุมชนนั้นได้ จึงมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักแห่งการสงเคราะห์ไว้ จึงสามารถนำมาใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ และเป็นศาสตร์กับการทำงาน ในอันที่จะดำเนินการเพื่อพัฒนาป้องกันแก้ไขช่วยเหลือพึ่งพากัน การช่วยเหลือส่งเสริมให้ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนจากภัยต่าง ๆ ทางธรรมชาติซึ่งไม่สามารถจะดำรงชีพของตนได้ ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของสังคม ชุมชน ท้องถิ่นต่อไป การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย และปัญหาต่าง ๆ มีทั้งขององค์กรเอกชน กลุ่มชน และชุมชน ที่มองเห็นถึงความสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานแบบสหวิชาชีพ โดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในสังคม ชุมชนทุก ๆ ฝ่ายที่มีความตระหนัก และให้มีส่วนร่วมทั้งทางกาย วาจา และทางใจ มีกำลังทรัพยากรผนึกกำลังให้เป็นไปในทิศทางแนวเดียวกันในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และสังคมที่ได้ประสบกับปัญหา โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นที่ประสบปัญหาต่าง ๆ ที่จะได้รับการช่วยเหลือ เป็นต้น

เนื่องจากปัจจุบันสถานการณ์ หลายอย่างที่กล่าวถึงความไม่เป็นปกติ อาจทำให้มีการกระทบต่อพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งหากมองย้อนหลัง ไปดูว่าพระพุทธศาสนานั้นได้เริ่มก่อตั้งมาแล้วมากกว่าสองพันปี บางครั้งอาจจะทำให้เกิดความประมาท หรือหลงทาง ไม่ระมัดระวังในบทบาทหน้าที่ของตน ซึ่งพระพุทธศาสนานั้นก็พุทธบริษัททั้งสี่ช่วยกันทะนุบำรุง เป็นผู้ช่วยกันในการสืบทอดเผยแผ่ให้กับอนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป แต่ด้วยด้านบทบาทภาระหน้าที่ต่อการนำหลักพระธรรมคำสอนไปเผยแผ่นั้น เห็นว่าพระสงฆ์นั้นเป็นผู้สืบศาสนทายาทที่จะต้องทำหน้าที่เป็นแนวทางในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นนำไปสู่สังคม เพื่อให้สังคม หรือกลุ่มชนได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสงบสุขได้อย่างแท้จริง การที่พระสงฆ์มีหน้าที่บทบาท อย่งไรนั้น คงอยู่ที่หลักการ อันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ในการ ศึกษาปฏิบัติ คือศึกษาเพื่อให้ตนปฏิบัติได้ถูกต้อง และพร้อมทั้งสามารถแนะนำผู้อื่นได้อีกด้วย ในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคมคฤหัสถ์ ก็มีหน้าที่ให้การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ พร้อมกับการ ปฏิบัติหน้าที่ตามทางสมณเพศของพระสงฆ์

บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ คือ มาตรา ๑๕ ตรี^๔ ในส่วนที่ กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในข้อที่ ๓ ว่า มีหน้าที่ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณะสงฆ์ กล่าวได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์นั้นมีอยู่ ๕ ประการ คือ ๑) การศึกษา ๒) การศึกษาสงเคราะห์ ๓) การเผยแผ่ ๔) การสาธารณะสงเคราะห์ ๕) การสาธารณูปการ พระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของชุมชน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ

^๔ <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A401/%A401-20-9998-update.htm> เข้าสืบค้น ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

คิดแก้ไขปัญหาของพระสงฆ์ ร่วมวางแผน และร่วมลงมือปฏิบัติดำเนินไปเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม และชุมชนของตน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง อยู่ร่วมกันให้มีความรักสามัคคีในหมู่คณะ ถ้าหากชุมชนมีความรักมีความศรัทธาต่อพระสงฆ์แล้ว ก็จะทำให้เป็นที่พึ่งศรัทธาแก่ประชาชนได้ จะทำให้เกิดความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

สรุป พระสงฆ์ หมายถึง สาวกที่เข้ามาบวชเป็นบรรพชิต ผู้ซึ่งสละเรือนอกบวชตาม พระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้า สั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรม และวินัยที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน ๒๒๗ ข้อ ดังนั้น พระสงฆ์ จึงมี ๒ ประเภท อันได้แก่ สมมติสงฆ์ และอริยสงฆ์ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น และเป็นสาวกของ พระพุทธเจ้า เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และปฏิบัติ ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ตนได้ศึกษาอบรมมาอย่างดีแล้วไปสั่ง สอนประชาชน ให้ปฏิบัติตาม และเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสังเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการสังเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสังเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสังเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการสังเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสังเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาองค์ความรู้พุทธศาสตร์สังเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัด อุบลราชธานีได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑. ขอบเขตเนื้อหามุ่งศึกษาตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือศึกษาองค์ความรู้ พุทธศาสตร์สังเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

๒. ขอบเขตด้านเอกสารการวิจัยในครั้งนี้ คือ เอกสารข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎก อรรถกถา มหามกุฏราชวิทยาลัย ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ซาดก อรรถกถา ฎีกา ตำนาน วิทยานิพนธ์ บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ การสัมภาษณ์ และ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

๓. สัมภาษณ์ผู้รู้ และผู้มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องพญานาค จำนวน ๑๕ คน/รูป

๔. วิเคราะห์ข้อมูล และเรียบเรียง ตามกรอบวัตถุประสงค์

๕. สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ

๖. เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีขอบเขตด้านพื้นที่ คือ จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑) นักวิชาการ จำนวน ๕ รูป/คน

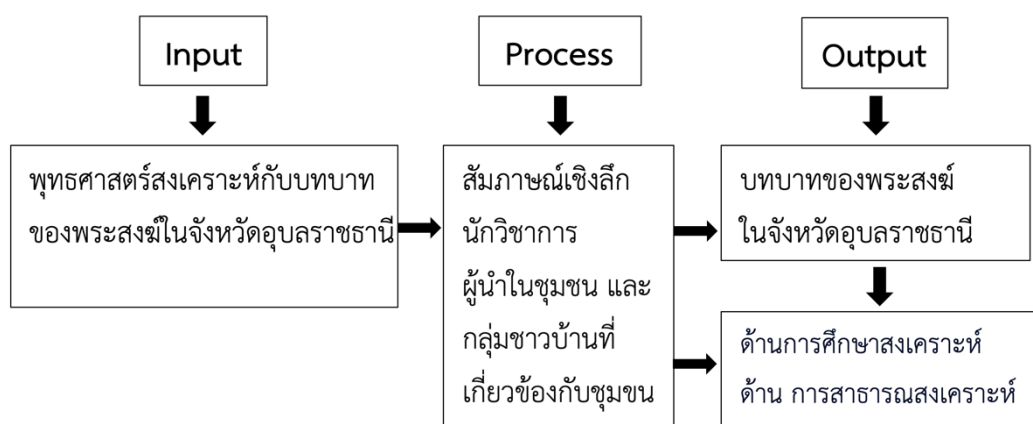
๒) ผู้นำชุมชน จำนวน ๕ รูป/คน

๓) กลุ่มชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๕ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

สงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือแก้ไขช่วยเหลือ และส่งเสริมให้ผู้ที่ประสบความเดือดร้อนต่าง ๆ พุทธศาสตร์ หมายถึง พระเถระวาท เป็นนิกายเดิมของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ หมายถึง สาวกที่เข้ามาบวชเป็นบรรพชิต ผู้ซึ่งสละเรือนอกบวชตามพระพุทเจ้า หรือสาวกในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้สร้างคุณประโยชน์ บทบาทพระสงฆ์ หมายถึง การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ส่วนหน้าที่ที่มีต่อสังคมว่ามีอยู่หลายประการ

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดงานวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ประโยชน์กับวงวิชาการ

โครงการวิจัยนี้ ต้องค้ำความรู้บทบาทพระสงฆ์กับการสงเคราะห์ทางวิชาการ เช่น รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ๑ เล่ม และบทความวิจัย ๑ เรื่อง และสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาระดับวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นฐานข้อมูลอ้างอิงในทางวิชาการ ตลอดจนการเผยแพร่ผลการวิจัยเชิงวิชาการในการประชุมระดับชาติ และระดับนานาชาติของมหาวิทยาลัย หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนทั้งเผยแพร่ต่อสาธารณชนในเชิงประจักษ์ รวมถึงการนำผลงานวิจัยไปวิจัยต่อยอด

๑.๗.๒ ประโยชน์กับชุมชน และสังคม

โครงการวิจัยนี้ ต้องค้ำความรู้เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการสงเคราะห์โดยการขยายผลจากพื้นที่เป้าหมายการวิจัยไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ในด้านศักยภาพในการบริหารจัดการบทบาทพระสงฆ์กับการสงเคราะห์

๑.๗.๓ ประโยชน์เชิงนโยบาย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการพัฒนารูปแบบบทบาทพระสงฆ์กับการสงเคราะห์ที่ส่งผลต่อคุณภาพของชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี และสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัดอุบลราชธานี และสามารถกำหนดนโยบายเกี่ยวพระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานีได้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป และตลอดทั้งนโยบายของรัฐที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา และการพัฒนาในหน่วยงานของรัฐ และชุมชนต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี มี
นัยยะต่าง ๆ และขอบเขตการศึกษา มีดังนี้

๒.๑ พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา

๒.๓ พระสงฆ์กับด้านสาธารณสงเคราะห์

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีนักวิชาการแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ประเภท ด้วยกัน คือ

๑. อริยสงฆ์ หมายถึง สาวกของพุทธเจ้าผู้บรรลุมรรคผลตั้งแต่ระดับต้นจนถึงสูงสุด แบ่งออกเป็น ๔
ระดับได้แก่

๑.๑ พระโสดาบัน หมายถึง ผู้ละกิเลส ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นเป็นเหตุถือ
ตัวตน) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) สัสสพตปราคาส (การยึดถือศีล และวัตรอย่างงมงายหรือไม่เข้าใจ
ใจความ มุ่งหมายที่แท้จริง) พร้อมทั้งมีศีลบริบูรณ์ สมาธิ และปัญญาพอประมาณ

๑.๒ พระสกทาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลส ๓ อย่างข้างต้นได้ พร้อมทั้งมีศีลบริบูรณ์สมาธิ
และ ปัญญาพอประมาณ และยังมีราคะ โทสะ โมหะให้เบาบางลงได้ด้วย

๑.๓ พระอนาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลสเพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่างคือ กามราคะ (ความกำหนัด
ยินดี ในกามารมณ์) และ ปฏิฆะ (ความกระทบกระทั่งแห่งจิตใจ ความโกรธ) พร้อมทั้งมีศีล และสมาธิ
บริบูรณ์ ปัญญาพอประมาณ

๑.๔ พระอรหันต์ หมายถึง ผู้ละกิเลสที่ละเอียดได้อีก ๕ อย่างคือ รูปราคะ (ความติดใจ
ใน รูปธรรม) อรูปราคะ (ความติดใจในอรูปธรรม) มานะ ๖ ความถือตัวหรือสำคัญตนว่าเป็นอย่างนั้น
อย่างนี้) อุทธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) อวิชชา (ความไม่รู้จริง) พร้อมทั้งมีศีล สมาธิ และปัญญาบริบูรณ์^๖

๒. สมมติสงฆ์ หมายถึง กุลบุตรผู้บวชเข้ามาเป็นภิกษุ ยังเป็นปุถุชนอยู่เช่นสามัญชนทั่วไป แต่อบรม
บ่มนิสัย พัฒนาฝึกฝนตนเอง ปฏิบัติเพื่อความสะอาด สว่าง สงบ แห่งจิตใจ สมมติสงฆ์นี้จะต้องมีภิกษุ
ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปในการประกอบสังฆกรรมในแต่ละประเภท

^๖ พุทธทาส ภิกขุ (๒๕๓๕ : ๗๐-๗๓.)

^๗ พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)
พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์ปรีณิต, ๒๕๖๔), หน้า ๗-๘.

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์ หมายถึง สาวกที่เข้ามาบวชเป็นบรรพชิต ผู้ซึ่งสละเรือนอกบวชตาม พระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้า สั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรม และวินัยที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน ๒๒๗ ข้อ ดังนั้น พระสงฆ์ จึงมี ๒ ประเภท อันได้แก่ สมมติสงฆ์ และอริยสงฆ์ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น และเป็นสาวกของ พระพุทธเจ้า เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และปฏิบัติ ถูกต้องตาม พระธรรมวินัย เป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ตนได้ศึกษาอบรมมาอย่างดีแล้วไป สั่งสอนประชาชน ให้ปฏิบัติตาม และเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ จัดเป็นรัตนะหนึ่งในจำนวน รัตนะสามหรือพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ

๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนากับสังคมไทยได้อยู่ร่วมกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน พระสงฆ์ถือได้ว่าเป็น ส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และมีความสำคัญยิ่งในการทำหน้าที่บทบาทต่อการเผยแผ่หลักคำสอน สืบ สานวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้พุทธบริษัท ๔ ได้นำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้เกิดประโยชน์ต่อ ตนเอง และสังคม พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญจะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อให้เกิดความ ศรัทธาเลื่อมใสแก่พุทธบริษัท ๔ เพื่อให้ชุมชนเกิดความสุข พระสงฆ์จึงนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการ สร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่ของสังคมอย่างมั่นคง บทบาทของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเน้นบทบาทหน้าที่ในด้านการสงเคราะห์หลักธรรมให้เป็นที่พึงทางจิตใจ และมีหน้าที่ อบรมสั่งสอนตามหลักคำสอน

บทบาทของพระสงฆ์ ยุคสังคมปัจจุบันกับการพัฒนาสังคม มีแนวปฏิบัติตามหลักธรรม พระวินัย และคณะสงฆ์มีการจัดระเบียบให้พระสงฆ์มีแนวปฏิบัติไปในทิศทางอันเดียวกัน โดยมีการ กำหนดบทบาท หน้าที่ ทางการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ งาน สาธารณูปการ และการสงเคราะห์ ซึ่งทำให้พระสงฆ์ได้มีการดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลัก พระธรรมวินัย กฎระเบียบของมหาเถรสมาคมมีมติ ข้อบังคับ พระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช และ คำสั่งผู้บังคับบัญชา การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยการลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ ตลอดจนการ แต่งตั้ง ถอดถอน เจ้าคณะ พระสังฆาธิการ ให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบท ทางสังคม และอบรมพุทธบริษัท ๔ ให้ปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น การให้ทาน รักษาศีล ภาวนา สมาธิ เจริญปัญญา นอกจากนี้พระสงฆ์ยังช่วยพัฒนาสังคมให้เกิดความสงบสุข สันติสุข ความพ้นทุกข์ และ เพื่อยกระดับกาย วาจา และใจ ในสังคมให้สูงขึ้น (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต. ๒๕๔๙ : ๗๘)

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

พิจารณาว่าบทบาทนั้นมีสองด้าน คือ ทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัตินี้ และกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ ส่วน

ทางการแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่บุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^๘ บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคลบทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ และคุณสมบัติส่วนตัว^๙ ได้อธิบายว่า

“บทบาท” หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่^{๑๐}

“บทบาท” หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่ง และสถานภาพในสังคมนั้น ๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนไปบทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย และถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใด บทบาทก็จะเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น”^{๑๑}

ความหมายบทบาทของในแง่ทางโครงสร้างของสังคมว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพึงกระทำตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ เมื่อบุคคลใดได้เข้าไปมีสถานภาพหนึ่ง ๆ แล้วย่อมแสดงบทบาทตามสถานภาพนั้น ๆ (ลือชา ธรรมวินัยสถิต, ๒๕๔๙ : ๔๗)

“บทบาท” คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่ง หรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยน (พัชนีวรกวิน, ๒๕๕๐ : ๕๖)

“บทบาท” หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวังหรือตามหน้าที่ แสดงจริง (ชินชฐา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์, ๒๕๕๖ : ๙)

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยแบบแผนของบทบาทดังกล่าวจะสืบเนื่อง และเกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนบุคคล ทัศนคติต่อพฤติกรรม บรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียมประเพณี และแรงกดดันทางสังคม

๒.๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยที่สำคัญ พระสงฆ์ ต้องมีบทบาทในพัฒนาสังคม โดยมุ่งหมายให้สังคมทำความดี รู้จักช่วยตน และคนอื่นให้มีความปกติสุข เว้นการเบียดเบียนซึ่งกัน และกัน ให้มีชีวิตอยู่ด้วยความสงบ ละเว้นความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่รุนแรง ไม่ทะเลาะทอเยนในเรื่องลาภ ยศ มีน้ำใจประกอบด้วยเมตตา มีความเลื่อมใสมั่นในกฎของกรรม และมุ่งความสงบเป็นที่ตั้ง มีบทบาทในการบำเพ็ญประโยชน์ การปกครอง

^๘ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง และคณะ. สังคม และวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖.

^๙ ไพบูลย์ ช่างเรียน. สังคมวัฒนธรรม และการบริหารแบบไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหาร, ๒๕๔๓). หน้า ๓๐.

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุคค พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖). หน้า ๖๒๐.

^{๑๑} กมลรัตน์ หล้าสุขุข. การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. ๒๕๔๗, หน้า ๕๐.

การพระศาสนาการศึกษา การเผยแผ่ การสังคมสงเคราะห์ที่ไม่ขัดต่อสมณวิสัย การรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมทั้งหลาย โดยเฉพาะที่เป็นสำคัญ ก็คือ สัจจะ เมตตา สามัคคี มีวินัย ที่สำคัญบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนามีคุณธรรม และหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ได้แก่ การให้ความอนุเคราะห์สังคมชาวบ้าน ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่พระภิกษุเป็นเสมือนทิศเบื้องบนได้แก่

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว คือ งดเว้นจากการเบียดเบียนกัน ไม่ทำลายทั้งชีวิตตนเอง และผู้อื่น

๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี งดเว้นอบายมุข ๖

๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดีด้วยน้ำใจอันงามโดยยึดถือหลักสังคหวัตถุ ๔

๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง คือ สอนให้รู้จักแยกแยะมิตรแท้ มิตรเทียม ให้คบบัณฑิตเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ

๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ในสิ่งที่สับสนเล้าเรียนมาแล้ว เช่น การแสวงหาทรัพย์โดยวิธีสุจริต การรู้จักรักษาทรัพย์ และการดำรงชีวิตตามฐานะ

๖. บอกทางสวรรค์ให้ คือ การแนะนำวิธีครองตน ครองคน ครองงาน หรือวิธีครองชีวิตให้ได้รับผลดีมีความสุข

๒.๒.๓ บทบาทการพัฒนาสังคมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสงฆ์ต้องมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ โดยเฉพาะพระสังฆาธิการ ต้องมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ มุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญของงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดองหลักการ ดังกล่าวนั้น พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อยและประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียนแผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลีขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูง เด็กเล็กให้หันเข้ามาฟังพระสงฆ์พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัตรับดูแลลูกหลานให้ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อพระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้นกับประชาชนจึงเห็นได้ว่า

พระสงฆ์ นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือ และพัฒนาชุมชนสังคม พร้อมกันไปด้วย^{๑๒}

๒.๒.๔ บทบาทการพัฒนาสังคมการบริหารคุณธรรม

การพัฒนาสังคมพระสงฆ์ต้องยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรม และใช้หลักธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็น อัตตาธิปไตย และโลกาธิปไตยผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเองเป็นที่ตั้งโดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหาเมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหาผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคิดว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขาถือดีว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^{๑๓} คุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นหลักในการบริหารแบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ

๑. คุณธรรมในการครองตน ได้แก่ สัปปุริสธรรม ๗ ธรรมมีอุปการะมาก ธรรมคัมภีร์ครองโลกอริยสัจ ๔ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ความสุขของคฤหัสถ์ ศีล ๕ โดยเฉพาะสัปปุริสธรรม ๗ เป็นธรรมที่ครอบคลุมข้อธรรมอื่น ๆ ในหมวดการครองตนได้เป็นอย่างดี

๒. คุณธรรมในการครองคน ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ทศพิธราชธรรม ๖ หลักธรรมในเรื่องการครองคนนั้น พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมที่ครอบคลุมหลักธรรมข้ออื่น ๆ ได้ดี และถือว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมสำหรับนักปกครอง

๓. คุณธรรมในการครองงาน ได้แก่ เรวาสธรรม และอิทธิบาท ๔ สำหรับอิทธิบาท ๔ เป็นคุณธรรมในการครองงาน เป็นธรรมที่สำคัญที่สุด เพราะหากมีคุณธรรมข้อนี้แล้วการดำเนินงานต่าง ๆ จะประสบผลสำเร็จ สามารถครองงานไว้ได้ ถือได้ว่า เรวาสธรรมครอบคลุมคุณธรรมในการครองงานได้ดีที่สุด^{๑๔}

^{๑๒} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ). เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

^{๑๓} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต).. กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗). หน้า ๙.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๓๓.

๒.๒.๕ บทบาทการพัฒนาสังคมเชิงสัญลักษณ์

สาวกที่ถือเพศบรรพชิตของพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย เป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนได้ศึกษามาอย่างดีแล้วไปสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตาม และเป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ นั่นก็คือพระสงฆ์ บทบาทในเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสั่งสอน และสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรม และหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย แต่กล่าวตามหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ได้แก่

๑) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี

๒) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จในชีวิตรอบด้าน เป็นดั่งมนุษย์จะดีจะประเสริฐอยู่ที่การกระทำมนุษย์ก็ต้องพัฒนาชีวิตของตน ทั้งพัฒนาพฤติกรรมพัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาขึ้นไป มนุษย์จึงประเสริฐได้ ติงามได้ด้วยการฝึกฝนพัฒนาตน ด้วยการศึกษาเรียนรู้ เพราะฉะนั้นจึงต้องส่งเสริมปัญญา มนุษย์ทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาเพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงทำให้เกิดการศึกษาแบบที่เรียกว่า กรศึกษามวลชนพระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทยของเราแล้ว สังคมไทยของเราเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว หลักมีอยู่เท่านั้น เป็นอย่างนี้ไม่ใช่แน่นอน แม้แต่ส่วนที่นำมาใช้แล้ว นาน ๆ ไปเมื่อเป็นของส่วนรวม สังคมใหญ่ๆ ก็มีการคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนไปได้ จึงต้องมีการตรวจสอบ ปรับตัวแก้ไข โดยนำเอาหลักแท้ๆ มาเป็นมาตรฐาน คือปรับตัวเข้ากับหลักการที่ถูกต้องจริงแท้ให้ได้

๒.๒.๖ บทบาทการพัฒนาสังคมซึ่งคุณวิเศษ

บทบาทพระสงฆ์โดยการปลุกฝังศรัทธา ทางด้านจิตใจได้บำเพ็ญพุทธานุสสติได้ระลึกถึงพระธรรมได้บำเพ็ญอัมมานุสสติ และได้ระลึกถึงคุณพระสงฆ์ได้บำเพ็ญสังฆานุสสติ นอกจากนั้น บทบาทพระสงฆ์โดยการรักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมนต์ และสมุนไพรรักษาบางรูปท่านได้ศึกษาวิชาต่าง ๆ ด้านวิชาอาคมโดยอาศัยมนต์ที่เชื่อถือศักดิ์สิทธิ์ คำสำหรับสวด คำสำหรับเสกเป่า แล้วสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชน “น้ำมนต์คือน้ำที่ผ่านพิน้ำมนต์ปกติจะสำเร็จด้วยการเจริญพระพุทธมนต์ของพระสงฆ์ในงานพิธีมงคลต่าง ๆ น้ำมนต์นิยมนำมาอาบ ตีมน เป็นต้น” ซึ่งเป็นสิ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากครู อาจารย์ที่สืบทอดมาจากครั้งพุทธกาล ลังก โดยถือเอาคติเรื่องความเป็นสิริมงคลและสามารถรักษาโรคได้ สังคมไทยยังคงรักษาวัฒนธรรมทางความเชื่อในรูปแบบการสวดมนต์ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากศรีลังกา และได้มีพัฒนาการเกี่ยวกับการสวดมนต์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน เพื่อสืบทอดหลักธรรมคำสั่งสอนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนแต่ก็ไม่ละเลยถึงการเรียนรู้ในภาษาท้องถิ่นของตน ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการทำงานบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไป การสวดมนต์ในสังคมไทยจะมีระเบียบแบบแผนมากกว่าในสมัยพุทธกาลเนื่องจากการกำหนดบทสวดมนต์ที่เหมาะสมกับงาน และมีการประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัดจนถึงสมัยปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

๒.๒.๗ บทบาทการพัฒนาสังคมสร้างศรัทธา

สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความเชื่อในเรื่องต่างกันตามบริบท พระพุทธศาสนาประกอบด้วย ศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การมีศาสนทายาทเพื่อสืบทอดคำสอนทางพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ชาวพุทธมีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. ตลาคตโพธิสัทธา มีความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือเชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริงประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณจริง

๒. กัมมสัทธา เชื่อกรรม คำว่า กรรม แปลว่า การกระทำ ที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ฉะนั้นกรรมที่สมบูรณ์ จะต้องมียोगค์ประกอบครบ ๓ ส่วนคือ (๑) มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้น (๒) มีความตั้งใจหรือเจตนา (๓) มีการกระทำหรือการเคลื่อนไหว และมีเครื่องมือในการทำกรรมหรืออุปกรณ์สำหรับการกระทำกรรม ๓ ประการคือ (๑) ทางร่างกาย เช่น การเคลื่อนไหวกาย เรียกว่า กายกรรม (๒) ทางปาก คือการพูดด้วยวาจา เรียกว่า วาจกรรม และ (๓) ทางใจ คือ การคิด เรียกว่า มโนกรรม

๓. วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่ากรรมที่บุคคลกระทำแล้ว ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ย่อมก่อให้เกิดผลตามสมควรแก่เหตุเสมอ

๔. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เชื่อว่าผลที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ทุกอย่างเป็นผลแห่งการกระทำของเราเอง บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในชาตินี้ แต่บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในอดีตชาติ

การเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน จะช่วยให้คนรู้จักรับผิดชอบในตนเอง จะไม่โยนความรับผิดชอบไปให้อำนาจภายนอกต่าง ๆ เช่น ผีसाง นางไม้ เทวดาฟ้าดิน หรือโชคชะตา เป็นต้น ซึ่งพอประมวลมาโดยสังเขปได้ดังนี้ ๑) เรามีกรรมเป็นของตน การกระทำต่าง ๆ ที่จะเกิดผลดีหรือผลชั่วแก่ตัวเราไม่ว่าจะเป็น การทำทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดทำแทนได้ กระทำทั้งทางกาย หรือวาจาการกระทำที่เกิดจากเจตนาของเรา ทั้ง ๒) เราเป็นผู้รับผลของกรรม เราเป็นผู้รับผลของกรรมด้วยตนเอง ไม่มีผู้อื่นมารับแทนได้ ๓) เรามีกรรมเป็นกำเนิด กรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดมา กรรมจะส่งผลให้เราเกิดอย่างไรก็ได้สถานะที่ไปเกิดได้รับอิทธิพลจากชนกรรม ๔) เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ บุคคลทำกรรมอันใดไว้จะต้องสืบเนื่องในกรรมนั้นต่อไป เปรียบเหมือนเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์ต่าง ๆ ๕) เรามีกรรมเป็นที่อาศัย ผู้ที่ทำความดีก็อาศัยกรรมดีนั้นเองเพื่อดำรงความดีต่อไป ๖) เราเป็นผู้มีกรรมเป็นมรดก เราทำกรรมใดไว้ ดีหรือชั่ว จะต้องเป็นผู้รับมรดกนั้นเสมอไป

บทบาทของพระสงฆ์ต้องพัฒนาสังคม ให้เกิดความเชื่อกรรม หมายถึง ความเลื่อมใสไว้ใจต่อการมีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลมาอธิบายเสมอไป ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเพราะศรัทธาหรือพฤติกรรมทั่วไปของคนที่มีความเชื่อในสังคมหนึ่ง ๆ แล้วถ่ายทอดสืบทอดกันมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางด้านความเชื่อของสังคมต่อไป

๒.๒.๘ บทบาทการพัฒนาสังคมแห่งจิตวิญญาณ

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนสำคัญเพื่อมุ่งพัฒนาให้มีความรู้ ปัญญาอย่างแท้จริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิต สังคม และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ให้บุคคลเป็นคนดีในสังคม โดยให้ตั้งตนอยู่ใน การศีล คือ รักษาระเบียบวินัยร่วมกัน ทาน คือ ต้องมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกัน และกัน ในสังคม และภาวนา คือ การหมั่นขยันอบรมกาย ใจ และใจ ให้บริสุทธิ์ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติภาพ และภาวะดรภาพได้

หลักธรรมอันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนนั้นมีมากมาย แต่หลักธรรมที่ถือว่าเป็นพื้นฐานหลักที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมากหรือที่เรียกว่าเป็นหลักสำคัญ คือ หลักศีล ๕ และหลักธรรม ๕ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของหลักธรรมทั้งหมด หลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิตตามพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเป็น ๒ ลักษณะคือ หลักศีลธรรมของคฤหัสถ์คือ “เบญจศีลเบญจธรรม” และหลักศีลธรรมของพระภิกษุสงฆ์คือ “พระธรรมวินัย” และที่กล่าวว่า “เบญจศีลเบญจธรรม” เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน โดยมีเบญจศีล เป็นกรอบป้องกันการทำความผิด และมีเบญจธรรม คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตในเบื้องต้น เพื่อดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายคือความสุขในโลกปัจจุบัน และโลกแห่งอนาคตต่อไป (พระสมร กุศล (พรมศรี), ๒๕๔๘ : ๒๑)

ดังนั้น การเป็นผู้นำแห่งจิตวิญญาณของพระสงฆ์จะใช้วิธีการแสดงธรรมสั่งสอนพุทธบริษัท เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตนเองตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรมกาย วาจาจิตใจ และ ปัญญา เอาให้เกิดความรู้ และมีคุณธรรม (P. A. Payutto, ๒๐๐๘) ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณจึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้ในด้านความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ในคุณค่าที่แท้จริงอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

๒.๒.๙ บทบาทการพัฒนาสังคมการปกครอง

การควบคุม และส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม เป็นงานในหน้าที่ของพระสงฆ์ในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย เป็นการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์

๑. ปลุกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรม นำหลักศาสนธรรมไปปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้
๒. ฟื้นฟู และพัฒนาจิตใจ และพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลุกฝัง และฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิ ในการดำรงชีวิต
๓. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยตั้งศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด และพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคม และชุมชนมีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ
๔. พระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม และจรรยา เพื่อปลุกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

๕. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาเยาวชน และศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนาศักยภาพ และเขตชุกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์

๒.๒.๑๐ บทบาทการพัฒนาสังคมทางการศาสนศึกษา

พระสงฆ์ต้องตระหนักถึงการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิต และคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ ๖ม.๑๕ตรี และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” ๙ ประการ คือ ๑) เพื่อให้พระสงฆ์รักษาตน และหมู่คณะ ๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา ๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา ๕) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และ ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

๒.๒.๑๑ บทบาทการพัฒนาสังคมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ หรือบทบาทที่พระสงฆ์จักต้องกระทำ โดยการจัดการเทศนาอบรม สั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งวัด และพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยพัฒนาทางจิต ซึ่งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วย อบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่พระศาสนาของพระสงฆ์จะได้ผลมีเงื่อนไขบางประการ ดังนี้ ๖พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล, ๒๕๔๙ : ๔๕) (๑) พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้ออย่างนั้น (๒) ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน (๓) ไม่ติดยึดในแง่ใดแห่งหนึ่งของหลักธรรม (๔) ไม่เห็นแก่ความง่าย ติความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน (๕) ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ และ(๖) ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่น ๆ

๒.๒.๑๒ บทบาทการพัฒนาสังคมการสาธารณูปการ

พระพุทธศาสนาเป็นสถานที่สาธารณะของสังคมเพราะเป็นที่เคารพศรัทธา ความเลื่อมใส การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในการช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวการพัฒนาอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัดได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ให้อยู่เรียบร้อยดีงามซึ่งได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์สำหรับ สาธารณูปการ ที่จัดป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า”การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง ๑) การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์

ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ๒) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไรและ ๔) การศาสนสมบัติของวัด

๒.๒.๑๓ บทบาทการพัฒนาสังคมการสาธารณสุขสงเคราะห์

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมอีกด้านหนึ่งคือ การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นการดำเนินงานกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่สังคม หน่วยงาน หรือของบุคคล หรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสถานทีซึ่งเป็นที่สาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป ดังนี้ ๑) จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ๒) เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ และ ๓) ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศลบทบาทดังกล่าว เป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเป็นระเบียบมากขึ้น และเป็นการเอื้อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ สงบสุข

๒.๒.๑๔ บทบาทการพัฒนาสังคมสู่ความพ้นทุกข์

สถานการณ์ในสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และตลอดเวลา ทำให้สังคมต้องมุ่งหน้าในการทำงานอย่างเดียว และต้องตกอยู่ในสภาพของความทุกข์ สภาวะของความรัก โลภ โกรธ และหลงสภาพที่ทนได้ยากอยู่ตลอดเวลา ถูกบีบคั้นจากความรัก ความจน โลก โกรธ และหลง การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น สภาพแห่งชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย ทรสลายไป การสูญสิ้น) โดยรวมสังคมตกอยู่ภายใต้แห่งสมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้สังคมเกิดทุกข์ อยู่ตลอดเวลา ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ ๑) กามตัณหา คือ ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์ ๒) ภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยภวทวิภูฏี หรือสัสสตทวิภูฏี ๓) วิภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยวิภวทวิภูฏี หรืออจุจเฉททวิภูฏี (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๘ : ๖๕-๖๖)

บทบาทสำคัญพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม ต้องเร่งพัฒนาให้ตรงจุด โดยการสร้างนิสัยให้กับสังคมส่งเสริมให้สังคม เรียนรู้ตามหลัก นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือดับตัณหา ทั้ง ๓ ได้อย่างสิ้นเชิง ด้วยการส่งเสริมตามแนวทางแห่ง มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ มีองค์ประกอบอยู่แปดประการ คือ ๑) สัมมาทิภูฏี-ความเห็นชอบ ๒) สัมมาสังกัปปะ-ความดำริชอบ ๓) สัมมาวาจา-เจรจาชอบ ๔) สัมมากัมมันตะ-ทำกิจการงานชอบ ๕) สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ ๖) สัมมาวายามะ-พยายามชอบ ๗) สัมมาสติ-ระลึกชอบ ๘) สัมมาสมาธิ-ตั้งใจชอบ มรรคมีองค์แปดเป็นทางสายกลาง แห่งความดับทุกข์ เป็นหลักแห่งไตรสิกขา คือ ๑) อธิศีลสิกขา ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ๒) อธิจิตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ และ ๓) อธิปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิภูฏี และสัมมาสังกัปปะ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๘ : ๖๗)

สรุป พระพุทธศาสนากับสังคมไทย มีความเกี่ยวเนื่องกันมายาวนาน บทบาทของพระสงฆ์ ต่อการพัฒนาสังคม จึงมีความสำคัญอย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์ต้องมีเข้าในบทบาทมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อพัฒนาสังคมให้เกิดความเป็นอยู่ทั้งสภาพกาย และจิตใจ ให้ดีขึ้น โดยพัฒนาสังคมให้เป็นไปตาม อุดมคติคือ การรักษาคุณงามความดี ตามหลัก ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคำสอน ได้แก่ การเป็นผู้ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้บรรลุพ้นทุกข์ และสั่งสอนคนทั่วไปให้ พ้นทุกข์นอกจากนั้น แล้วพระสงฆ์ต้องทำการเผยแผ่ และสืบทอดต่อพระศาสนา โดยการปกครอง การศึกษา เผยแผ่ สงเคราะห์ สังคม ช่วยเหลือให้ความเมตตาต่อสรรพสัตว์โลก ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรง ของพระสงฆ์ ในการเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเพื่อการก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ก็ไม่ละเลยการ ประพฤติปฏิบัติที่เป็นหลักการเดิม ของหลักคำสอน แต่ให้มีแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข จึงมีความจำเป็นจะต้องมีการแสดงบทบาทให้เหมาะสม และเป็นแนวทางให้ชนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติ ตาม จารีตัวตนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นอกจากนี้พระสงฆ์ทำหน้าที่ ดังกล่าวจะต้องมีการทบทวนความรู้ที่อยู่ตลอดเวลา และหมั่นฝึกฝนตนเองเพื่อให้ก้าวทันความเป็น โลกาภิวัตน์ ได้อย่างมีความรอบรู้ความสามารถ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามหลักธรรมวินัย เพื่อให้เกิดความผาสุกต่อไป

๒.๓. พระสงฆ์กับด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

การดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณสุขสงเคราะห์โดยมหาเถรสมาคม ในการนำ นโยบายไปปฏิบัติได้แสดงให้เห็นว่าการทำงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อการทำสาธารณสุขประโยชน์บนหลักพุทธธรรม โดยเครือข่ายการทำงานจะต้องมาจากการรวมตัวของบุคคลในการสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมจึงสามารถ พิจารณาแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยได้ ๓ ประเด็นสำคัญ ได้แก่

๑. การสร้างศรัทธาเพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณสุขสงเคราะห์ การดำเนินกำหนดเป้าหมาย ของการบริจาคเพื่องานสาธารณสุขสงเคราะห์เพียงเท่านั้น ไม่ควรดำเนินการรับบริจาคจนกลายเป็นพุทธ พานิชย์ หรือบุญพานิชย์ โดยการนำความเชื่อมาผูกติดกับวัตถุนิยมเพื่อรับบริจาค การรับบริจาคเพื่อ งานสาธารณสุขสงเคราะห์จึงควรมีการบริหารจัดการการเงินที่ดี มีการใช้จ่ายเงินตามวัตถุประสงค์ของ การบริจาค เนื่องจากการนำเงินไปใช้ที่ผิดวัตถุประสงค์อาจนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา ให้กับกิจกรรม คณะสงฆ์ การให้พุทธศาสนิกชนในชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานกิจกรรมสาธารณสุข สงเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคม ก็จะช่วยให้ชุมชนได้รู้ถึงความเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา ได้ช่วยเหลือ ประชาชนผู้ยากไร้ ยังได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์มากขึ้น ฉะนั้น จึงควรมีการ ช่วยเหลือซึ่งกัน และกันอยู่ระหว่างวัด และประชาชน

๒. การสร้างองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นการมุ่งเน้นในการ สร้างความตื่นตัวให้แก่ประชาชนในการร่วมทำงานด้านจิตอาสา มีการถอดบทเรียนงานสาธารณสุข สงเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงาน และสร้างองค์ความรู้ด้านการทำงาน ประกอบกับการจัด

ฝึกอบรมการทำงานจิตอาสาให้เกิดขึ้นในชุมชน ประกอบกับการนำนโยบายของมหาเถรสมาคมไปปฏิบัติในการบริหารจัดการจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ผ่านพระสังฆาธิการระดับท้องถิ่น และระดับชุมชนมากขึ้น และการบริการจัดการจำเป็นต้องมีเจ้าอาวาส และเจ้าคณะตำบลเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของประชาชน และดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการเชี่ยวชาญเฉพาะในการสนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์ โดยเป็นการช่วยด้านองค์ความรู้ และคำชี้แนะให้แก่พระสังฆาธิการในการทำกิจกรรมสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือสังคม การสร้างความศรัทธา กำหนดวิสัยทัศน์ที่เหมาะสม และทันสมัย และยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน โดยเน้นการทำงานจิตอาสามากกว่าการบังคับ

๓. การบริหารจัดการคณะสงฆ์ในงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์ การทำงานจิตอาสาสาธารณสงเคราะห์จะต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในชุมชน และสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การประสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์ จะต้องอาศัยการบริหารจัดการที่สนับสนุนการประสานงานเพื่อให้งานสาธารณสงเคราะห์ เจริญรุดการจาก ๓ ส่วนสำคัญ คือ ๑) ปัจเจกบุคคลเป็นการทำงานจากสำนักจิตอาสาเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ ๒) การรวมกลุ่มการทำงาน เป็นการทำงานงานตามที่ได้รับมอบหมายเป็นการรวมกลุ่มมาจากปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะร่วมกันซึ่งจะนำมาซึ่งการสร้างเสริมงานสาธารณสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล และ ๓) การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายงานสาธารณสงเคราะห์ระดับจังหวัดระดับภาค จนถึงระดับประเทศ เพื่อช่วยเหลือประชาชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น พระสงฆ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ที่สำคัญในทางสังคม และวัฒนธรรม แต่ที่อยู่บนแนวทางการพึ่งพาช่วยเหลือกัน ทั้งเพื่อประโยชน์สุขที่จะได้รับในสังคม ซึ่งเป็นการนำพุทธธรรมขึ้นนำการฟื้นฟูสังคม โดยพระสงฆ์จากเมือง และชนบท บทบาทการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมโดยความร่วมมือของบ้าน วัด และราชการ เพื่อขับเคลื่อนงานดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จราชการจึงเป็นบทบาทสำคัญในการสนับสนุนชุมชน นอกจากนี้พระสงฆ์จะต้องเรียนรู้ และเข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทชุมชน จนนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการดูแล และช่วยเหลือแก่กุลประชาชนภายใต้บริบทของงานด้านสาธารณสงเคราะห์ การทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของพระสงฆ์ที่จะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านศีลธรรม และจริยธรรม โดยอาศัยกลยุทธ์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ ๑) กลยุทธ์ด้านการสร้างความร่วมมือ โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน กับพระสงฆ์ และข้าราชการหรือบุคลากรในองค์กร ๒) กลยุทธ์ด้านการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ โดยการสนับสนุนของหน่วยงานราชการ และ ๓) กลยุทธ์พัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง และความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน โดยใช้การสร้างเครื่องมือในการดำเนินงานทั้งภายใน และภายนอกชุมชน กลยุทธ์เหล่านี้ได้รับการยอมรับจากเจ้าอาวาส และผู้นำชุมชนว่าเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ เพื่อประโยชน์สาธารณะได้มาก และจะต้องเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

๒.๓.๑ มูลเหตุของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นำไปสู่กิจการพระพุทธศาสนา

เมื่อคณะสงฆ์สนองงานพระพุทธศาสนาตามพันธกิจเป็นประจำ ก็จะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างทันท่วงที ไม่มีวิกฤตศรัทธาปรากฏให้หนักใจ ก็ไม่จำเป็นต้องทำอะไรอีก แต่สถานการณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น การสนองงานพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เป็นการทำงานแบบปัจเจก อาศัยความรู้ความสามารถเฉพาะบุคคลในการบริหารงาน ขาดความเป็นเอกภาพ จึงทำให้การพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนาล่าช้า เพราะมองไม่เห็นเป้าหมายร่วมกัน สิ่งที่กรรมการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์จึงได้ เรียกว่า สามัคคีธรรมนำสุข จึงขาดหายไปด้วย ด้วยเหตุนี้ คณะจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเล็งเห็นความสำคัญ ได้แก่ ๑) ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป ๒) ช่วยให้ผู้บุคลากรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จ และความล้มเหลวล้มเหลวต่อเป้าประสงค์ขององค์กร ๓) ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทาง การบริหารจัดการ บ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล ๔) ช่วยยกระดับระบบการจัดการทั้งงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน และ ๕) ช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น”

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์กิจการพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินตามนโยบายของมหาเถรสมาคมที่เสนอคณะรัฐบาลให้ความเห็นชอบดำเนินการ ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ๒๐ ปี การจัดทำแผนยุทธศาสตร์กิจการพระพุทธศาสนานั้น พระสังฆาธิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด เพื่อจัดทำแผนให้ครอบคลุมทุกภารกิจที่เราได้ทำอยู่เป็นประจำ เพราะที่ผ่านมา พระสงฆ์ทำงานอย่างมากมายแต่ไม่ได้เขียนไว้ในรูปแบบแผนจึงเป็นปัญหาในการสื่อสารเมื่อพูดถึงแผนพัฒนาประเทศ”

ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการแผนยุทธศาสตร์ เพื่อทบทวนการขับเคลื่อนสถานการณ์ที่ผ่านมา จนนำมาสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม ที่จะนำไปกำหนดยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่นำไปสู่การดำเนินการตามแนวทางกิจการพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑ ด้านการปกครอง มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อ การเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น ๒) ยกย่องระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคลเช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศก์ พระวินยาธิการ ตลอดถึงไวยาวัจกร และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

๒. ด้านศาสนศึกษา มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก บ ว ร พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารศาสนศึกษา ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี พระปริยัตินิเทศก์ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐ และเอกชน

๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่คนทุกวัย ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายด้านการศึกษา ตามหลัก บ ว ร พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น พัฒนา และส่งเสริมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ หลักสูตรพุทธศาสนาวินิจฉัย หลักสูตรพระอภิธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นต้น ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่นผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัย ครูสอนโรงเรียนการกุศล เป็นต้น เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น

๔. ด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางการสื่อสารเชิงรุกสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบรายการเชิงพุทธผ่านสถานีวิทยุ โทรทัศน์ทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นต้น เพิ่มศักยภาพทางปัญญาของศาสนบุคคล เช่น พัฒนาพระนักเผยแผ่ ส่งเสริมชมรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรภาครัฐ และเอกชน เป็นต้น

๔.๒ ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือ พระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสณาจารย์

๔.๓ พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม พระวิปัสณาจารย์ พระนักเผยแผ่

๔.๔ มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐ และเอกชน เช่น ใ้รงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผย

๕ ด้านสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคลเช่น เพิ่มศักยภาพของพระนวกกรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องสถาปัตยกรรมให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชน

๕ ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ได้รับความเดือดร้อน ไร่ที่พึ่ง ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่นหลักสูตรพระนักพัฒนา หลักสูตรสัมมาชีพ หลักสูตรสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ เป็นต้น ๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคลเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชน และการจัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

จะเห็นได้ว่า แนวทางการดำเนินกิจการพระพุทธศาสนา ตามแผนยุทธศาสตร์นี้ จะใช้ ๔ ยุทธศาสตร์ เท่านั้นในการดำเนินการ คือ ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ๓) พัฒนางค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาซึ่งต้องมีแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ ไม่ใช่เขียนไว้เพื่อความสวยงาม แต่ไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่ดำเนินสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจ ทำใจว่าจะไม่สำเร็จในเร็ววัน อันดับแรกที่ต้องเปลี่ยน คือ เปลี่ยนวิธีคิด ใ้ว่าทุกคนจะยอมรับกับการเปลี่ยนแปลง เพราะเกี่ยวพันกับ “อำนาจ” “ผลประโยชน์” “ทัศนคติ” “ชื่อเสียง” “ความเสียสละ” และ “เสี่ยงกับความล้มเหลว” หากไม่ได้รับความร่วมมือ และการสนับสนุนจากบุคคลในองค์กรหากไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยังปฏิบัติแบบเดิม ๆ ความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ไม่ได้เสื่อมที่หลักธรรม แต่เป็นพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องวัฒนธรรมเสื่อมถอย ๖ป.อ.ปยุตโต)

บทสรุป บทบาทคณะสงฆ์หรือพระสงฆ์ จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาไปสู่ความสำเร็จในการบริหารเชิงระบบในองค์กรศาสนา โดยที่ผ่านมานั้นการบริหารจัดการองค์กรศาสนาพุทธได้มีการใช้หลักการตามแนวคิดเชิงระบบที่องค์กรศาสนามีการนำนโยบายจากกลยุทธ์การปฏิบัติในหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องแปลงนโยบาย ออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติ แผนงาน หรือโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และการกำหนดภารกิจ ตลอดจนมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติงาน แผนงาน หรือโครงการ นั้น ๆ ระหว่างการปฏิบัติงานตามนโยบายนั้น ผู้บริหาร ได้แก่เจ้าคณะในส่วนต่าง ๆ มีหน้าที่หลักประการหนึ่งคือการกำกับ ติดตามการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเป็นระยะ ๆ เป็นการตรวจสอบว่าการตัดสินใจที่นำนโยบายหรือโครงการไปตามหลักการบริหารเชิงระบบ ซึ่งที่ผ่านมานั้นบทบาททางฝั่งคณะสงฆ์ได้มีส่วนร่วมการประชุมจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ถกเถียงหารือ เพื่อหาแนวทาง และทางออกในการแก้ไขปัญหา นำไปสู่แนวทางการปฏิรูปคณะสงฆ์ เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการขับเคลื่อนสถานการณ์ที่ผ่านมา จนนำมาสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม ที่จะนำไปกำหนดยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินการตามแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะโดยมีพันธกิจทั้ง ๖ ด้าน เป็นกรอบในการดำเนินงาน และมีการแบ่งกระจายการทำงาน โดยมีพระสงฆ์เป็นหลักในการนำแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง เช่น มีการสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ๒) ด้านศาสนศึกษา เช่น สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรมธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท ๓) ด้านศึกษาสงเคราะห์ เช่น สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่คนทุกวัย ๔) ด้านการเผยแผ่ เช่น สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก ๕) ด้านสาธารณูปการ เช่น สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการต่าง ๆ เช่น วัด เสริมสร้างความสุข การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน และ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เช่น การสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประภาย และการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน แผนยุทธศาสตร์ จึงเปรียบเหมือนตำราพิชัยสงคราม ที่ใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในทางคณะสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงที่ได้ผลดีที่สุดต้องเริ่มจาก คณะสงฆ์ จึงจะมีความน่าเชื่อถือ ได้รับการยอมรับเต็มใจพร้อมนำไปสู่ปฏิบัติ และนำไปสู่การบริหารงานในองค์กรได้สำเร็จ และมีประสิทธิภาพ

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังนี้

คุณ ปณญาวุฑฒิ^{๑๕} ได้ศึกษาเรื่อง **ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** ของพระครูปัญญาวุฑฒิสุนทร การศึกษาวิจัยเรื่อง **ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาชีวิต** และผลงานด้านศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ และบทบาทการพัฒนาด้านสาธารณูปการ และการสงเคราะห์ชุมชนในท้องถิ่นของ ผู้วิจัยได้ศึกษาพระไตรปิฎกอรุทธกถา เอกสารการวิจัย และสัมภาษณ์พระสงฆ์ และฆราวาสที่มีส่วนร่วมงานสงเคราะห์ข้อมูลมา รวมสรุปวิเคราะห์มูล และอธิบายเชิงพรรณนาผล จากการวิจัยพบว่า (คุณ ปณญาวุฑฒิต เป็นพระนักพัฒนาได้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของนบทเหล่านั้นให้มีชีวิตที่ดีขึ้น โดยช่วยเหลือสงเคราะห์ และพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อาทิจริยธรรม และศีลธรรมอันงดงาม มีบทบาทในการพัฒนาสร้างสรรค์ให้ชุมชน เช่น ๑) การปก ครอง ๒) การเผยแผ่ ๓) การศึกษา ๔) การสงเคราะห์ ๕) การสาธารณูปการ ๖) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาท้องถิ่นในเขตตำบลสวาย นำชาวบ้านในชนปลูกฝังคุณค่าการอนุรักษ์บทบาทด้านการศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ คือ จัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนผู้ที่ด้อยโอกาสจัดการบริ ทำการศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย เปิดทำการสอนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรมชั้นตรี โท เอก แผนกบาลี และธรรมตลอดถึงให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนช่วยเหลือนักเรียนผู้ยากไร้ ขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพสงเคราะห์ประเภทอาคารสถานที่ สร้างศูนย์เด็กเล็ก ได้บริจาคอุปกรณ์การศึกษาให้แก่โรงเรียนที่ขาดแคลนบทบาทการพัฒนาด้านสาธารณูปการการสงเคราะห์ชุมชนในท้องถิ่น การบูรณปฏิสังขรณ์ และก่อสร้างวัด พัฒนาภายในวัด แสงบูรพา และวัดในเขตตำบลสวายทุกวัดให้มีเสนาสนะไว้บำเพ็ญกุศลจัดการปกครองพระสงฆ์ให้เป็นระเบียบตามพระวินัย สร้างสาธารณูปการเกื้อกูลชุมชน ให้มีสาธารณูปโภค อุปโภคชักชวนชุมชนในท้องถิ่นให้ช่วยกันอนุรักษ์ และรู้จักคุณค่าทรัพยากรป่าไม้ ปลูกป่าไม้ทดแทน และการอนุรักษ์น้ำ ญาติโยมจึงศรัทธามอบความไว้วางใจให้เป็นผู้นำ

สีบพงษ์ ธรรมชาติ^{๑๖} และพระครูอรุณสิงหธรรม, วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธศาสนา :กรณีศึกษาพระครูประภักตรธรรมวิธาน (มิ่ง ปภัสสุโร) จากการศึกษา พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนานั้นที่การพัฒนาคน เพื่อให้คนมีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา โดยการประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความจริง ไม่หลงงมงาย มีความพอเพียง

^{๑๕} คุณ ปณญาวุฑฒิ, **ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** ของพระครูปัญญาวุฑฒิสุนทร. (บทความวิจัย), บทความย่อ.

^{๑๖} สีบพงษ์ ธรรมชาติ, และพระครูอรุณสิงหธรรม, **ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระครูประภักตรธรรมวิธาน (มิ่ง ปภัสสุโร)**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, (บทความบทความย่อ)

รู้จักช่วยเหลือตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาสังคม ได้แก่ หลักกรรม คือ ความเพียร หรือความพยายาม หลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้ดียิ่งขึ้น หลักอภัยมาทะ คือ การไม่รอเวลา และไม่ประมาท และหลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้ คือ การพึ่งตนเอง และเป็นอิสระแนวคิดการพัฒนาสังคมตามตำแหน่งพระพุทธานุเคราะห์ของ พระครูประกาศธรรมวิธาน (มิ่ง ปภสฺสโร) ท่านมีความเมตตาอนุเคราะห์ประชาชนที่เฝ้าอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๓๕ ทั้ง ๖ ประการ คือ ๑) การปกครองการจัดระบบความเป็นอยู่ของหมู่สงฆ์ ให้อยู่ในพระธรรมวินัย ระเบียบของวัด อาณัติ และกฎหมายของคณะสงฆ์ ๒) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเน้นการอบรม สั่งสอนทางธรรม เพื่อแสดงเมตตาอนุเคราะห์ต่อชาวโลกทั้งปวง ๓) การสาธารณูปการที่เกื้อกูลต่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ๔) การศึกษาสงเคราะห์ แก่เยาวชนในระดับก่อนวัยเรียน และมอบทุนส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ๕) การศาสนสถาน โดยการให้จัดการศึกษาด้านวิชาการด้านพระปริยัติธรรมให้แก่พระสงฆ์สามเณรภายในวัด และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ คือ ภาระบวการสงเคราะห์ประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติภัย และสาธารณภัยต่าง ๆ โดยท่านมีวิธิตัดและภาระบวการพัฒนาสังคม โดยใช้หลัก ๘ ส. ได้แก่ ๑) ส. สงฆ์ คือ การพัฒนาพระสงฆ์ และสามเณรภายในวัด และในจัดปกครองของตนให้มีปริมาณ และมีคุณภาพ ๒) ส. สัตบุรุษ คือการระดมกำลังพัฒนาคุณภาพชีวิตของสัตบุรุษ อ ประชาชนรอบ (วัดให้มีจิตใจสำนึกที่ติ่งายรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหา รู้จักรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ และสามเณร ๓) ส. เสนาสนะพัฒนาให้วัดทั้งในส่วนศาสนสถาน และศาสนวัตถุให้เป็นวัดเป็นอาวาส มีเขตพุทธาวาส ธรรมาวาส และสังฆาวาส เป็นต้น ๔) ส. สมบัติวัด คือ การพัฒนาการเก็บรักษา การใช้สอย และการจำหน่ายทรัพย์สินต่าง ๆ ของวัด ให้มีการจัดทำหลักฐาน การบัญชีที่ดินทรัพย์สินเงินทองให้ถูกต้องชัดเจน ๕) ส. สมณธรรม คือ การจัดให้วัดมีกิจวัตร กิจกรรม และพิธีกรรมที่เกื้อหนุนในการประพฤติวัตรปฏิบัติ เช่น การศึกษาพระธรรมวินัย ทำวัตรสวดมนต์เข้าเฝ้าฯ ลงพระอุโบสถ แสดงอาบัติชำระศีลาจารวัตรให้หมดจด อยู่กลดปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนา ทำให้จิตใจสงบ เข้าพบรับโอวาท และปฏิบัติบำรุงพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ออกบิณฑบาตปัดกวาดวัดให้ร่มรื่นสมกับรมณีสถานแหล่งปลูกฝังความดีของประชาชน ๖) ส. สังฆาธิการ คือการพัฒนางานคณะสงฆ์ โดยช่วยกันรับทราบ และรับผิดชอบ จัดให้วัดเสนองานนโยบายของทางรัฐบาล และคณะสงฆ์ ทั้งการปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การเผยแผ่การศึกษาสงเคราะห์ และสาธารณสงเคราะห์ ๗) ส. สวัสดิการ คือ การจัดให้วัดระดมทุน จัดตั้งกองทุน หรือมูลนิธิสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรภายในวัดให้ได้รับความสะดวกสบายตามสมควรร่วมสนับสนุนกิจการสังคมสงเคราะห์ของภาครัฐ และเอกชนด้วยความเต็มใจในทุกกรณี และ ๘) ส. สาธารณสงเคราะห์ คือ การพัฒนาการสังคมสงเคราะห์ในส่วนของพระสงฆ์ และร่วมรับสนองนโยบายของรัฐบาล ด้วยการช่วยรณรงค์คุณภาพชีวิต พิชิตปัญหาความยากจน ความเจ็บไข้ ความไม่รู้ และให้การสงเคราะห์ประชาชนในอุบัติภัย วินาศภัย และสาธารณภัยต่าง ๆ

พระปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ) และคณะ^{๑๗} บทบาทพระสงฆ์กับความสำเร็จในการบริหารเชิงระบบในองค์กรศาสนา กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในร่วมจัดการบริหาร และเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน เพราะพระภิกษุผู้มีหน้าที่ในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนโดยบทบาท หน้าที่ของพระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยให้การบริหารเชิงระบบ ผ่านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ความสำเร็จให้ยั่งยืนถาวรสืบไป และมีประสิทธิภาพ นั้น คือการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นฐานะหน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา จึงมีการร่วมกันขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และให้มีการนำแนวทางไปปฏิบัติ ประกอบด้วย ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์นำไปสู่ ๑) การช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป ๒) ช่วยให้ผู้บุคลากรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จ และความล้มเหลวล้มเหลวต่อเป้าประสงค์ขององค์กร ๓) ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล ๔) ช่วยยกระดับระบบการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน และ ๕) ช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

พระครูอาทรกิจจาภิรักษ์^{๑๘}, กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์กับงานสาธารณสงเคราะห์ งานสาธารณะสงเคราะห์ของพระครูสุวิมลภาวนาคณ วัดเขาตะเงาะอุดมสมพรบ้านหัวหนอง อำเภอนหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ถือเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ในการช่วยเหลือพุทธบริษัทให้มีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ในการเลี้ยงชีพ รวมไปถึงการได้รับการสงเคราะห์ในเรื่องอื่น ๆ อีกด้วย ที่สำคัญอีกบทบาทหนึ่งของพระครูสุวิมลภาวนาคณ คือการสร้างเขื่อนดินขนาดใหญ่เพื่อช่วยป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน และแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการสร้างเขื่อนอย่างสูงสุด นอกจากการสร้างเขื่อนดังกล่าวแล้ว ท่านยังมีพันธกิจที่สำคัญ ๔ ประการ เพื่อสาธารณะสงเคราะห์ ได้แก่พันธกิจสำหรับเด็ก เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีการศึกษาที่ดีเป็นกำลังของประเทศชาติ พันธกิจสำหรับครูส่งเสริมคุณภาพชีวิตครูตามหลักพุทธธรรม และส่งเสริมวิชาการให้ครูได้เพิ่มศักยภาพด้านภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งจะเป็นตัวอย่างที่ดีต่อศิษย์ พันธกิจสำหรับวัด ด้วยการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลก และทางธรรม รวมไปถึงส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณรด้วย และพันธกิจสุดท้ายได้แก่พันธกิจสำหรับประชาชนทั่วไป โดยให้ชาวบ้านมีความเห็นที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ให้หลงงมงายกับสิ่งที่มอมเมาตนเอง การเริ่มต้นจากการรักษาศีล ๕ เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นผู้ห่างไกลอบายมุข ให้มีสติปัญญา เข้าใจความเป็นจริงตามกฎของธรรมชาติ และส่งเสริม

^{๑๗} พระปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ), บทบาทพระสงฆ์กับความสำเร็จในการบริหารเชิงระบบในองค์กรศาสนา, (บทความบทความย่อ).

^{๑๘} พระครูอาทรกิจจาภิรักษ์ และคณะ, บทบาทของพระสงฆ์กับงานสาธารณสงเคราะห์, (บทความบทความย่อ)

งานบุญหรืองานประเพณีทุกอย่างอย่างประหยัด เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ลดละเลิกอบายมุข จึงกลายเป็นงานบุญปลอดอบายมุขทุกชนิด ทำให้ชาวบ้านไม่เป็นหนี้จากประเพณีการทำบุญ ดังนั้น งานสาธารณสงเคราะห์ของพระครูสุวิมลภาวนาคุณ วัดเขาตะเงาะอุดมสมพร บ้านหัวหนอง อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ มีทั้งรูปแบบเชิงสังคมสงเคราะห์ทางกายภาพ อารมณ์ สังคม สุขภาพ สติปัญญา และทักษะชีวิต เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่เด็กเล็ก นักเรียน ครู พระภิกษุ สามเณร รวมทั้งชาวบ้านทุกคน

ดวงใจ ปินตามูล^{๑๙} กล่าวว่า การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อชุมชน และสังคม พระสงฆ์ไทยบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ โดยอาศัยหลักการบริหารธรรมดา จึงเป็นเพียงการรับผิดชอบต่อสังคมในระดับพื้นฐาน ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม ที่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตามระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ แต่ถ้าจะให้เกิดความรับผิดชอบต่อแบบก้าวหน้าซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม ที่เกิดจากการอาสาหรือสมัครใจยินดีในการดำเนินกิจกรรม นั้นด้วยตัวเอง เช่นเกิดการจัดตั้งกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน เป็นต้น ต้องบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน การให้ หรือการบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ ปิยวาจา คือ การสื่อสารในสิ่งที่เป็คุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริงประกอบด้วยเหตุผล และความจริงใจ อุตถจริยา คือการเสียสละแรงงาน แรงใจ และเวลา เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบหนึ่ง และสมานัตตตา หรือการมีส่วนร่วม ขององค์กร ในการดูแลสังคมอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นการจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พินิจ ลาภธนานันท์ และคณะ^{๒๐} สังคมวิทยาของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทวิเคราะห์ว่าด้วยงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย กล่าวว่า บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม SWOT. ของการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย และ ๒) ศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ และการส่งเสริมเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยถอดองค์ความรู้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการได้รับรางวัลเพชรงามการสาธารณสงเคราะห์ในปี พ.ศ.๒๕๖๐ และ ๒๕๖๑ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านเครื่องมือการวิจัย ๑) แบบบันทึกข้อมูลปลายเปิด ๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก ๓) การสนทนากลุ่มคณะทำงาน และ . การประชุมเชิงปฏิบัติการ ทั้งนี้ได้ใช้แนวคิดทางสังคมวิทยาเป็นหลักสำคัญในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ผลการวิจัยพบว่า จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม ของการ

^{๑๙} ดวงใจ ปินตามูล. การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา, (บทความ บทความย่อ).

^{๒๐} พินิจ ลาภธนานันท์ และคณะ, สังคมวิทยาของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทวิเคราะห์ว่าด้วยงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย, (บทความ บทความย่อ).

ดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ต่อพุทธศาสนา และการบริหารการจัดการงาน สำหรับแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ และการส่งเสริมเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาด้านสาธารณสงเคราะห์จำเป็นต้องทำงานเชิงบูรณาการตามหลัก “บวร” คือบ้าน วัด และราชการ เพื่อเป็นการนำพุทธศาสนาเข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหาของสังคมได้อย่างยั่งยืน

พระสมุห์วศิน วิสุทโธ^{๒๑} พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์: บทบาท และ ความสำคัญ กล่าวว่า วัด และพระสงฆ์เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อประสานในการร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อ สาธารณประโยชน์ พระสงฆ์ต้องให้การช่วยเหลือด้วยความตั้งใจ และให้เกิดศ ความเป็นธรรมเป็น ประโยชน์แก่ชุมชน ต้องมีความรอบรู้ และรอบคอบในการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ในวง กว้าง พระสงฆ์ต้องประสานความร่วมมือในทุกภาคส่วนของสังคม แล ละต้องประมวลข้อปัญหา และ อุปสรรค เพื่อที่จะได้สังเคราะห์ปัญหาที่มีอยู่ให้ตกผลึกความคิด วางกรอบแ แนวทางการพัฒนา และ ต้องมีความต่อเนื่องในการพัฒนา ต้องมีระบบของการวางแผนงานที่ดี โดยวางแผนให้เกิดความสมดุล ตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่วางไว้ ในแนวทางแนวความคิด และการปฏิบัติต้องสอดคล้องไปใน ทิศทางเดียวกัน เป็นการกำหนดแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้อย่างตรงจุดตรง ประเด็น

พระมหาอำคา วรปัญญา และคณะ^{๒๒} บทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ กล่าวว่าบทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะผ่าน แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท พระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ ๒) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมสาธารณะ ซึ่งประกอบด้วยศาสนกิจหลัก ๖ ด้าน ๓) แนวทางในการฝึกอบรมตนเองของพระสงฆ์เพื่อจิตบริการ สังคมสาธารณะ ประกอบด้วย ๓ ด้าน คือ ๑) บทบาทด้านปริยัติ ๒) บทบาทด้านการปฏิบัติ ๓) บทบาทด้านปฏิเวธ โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ บรรลุประโยชน์ตนเอง และสังคมส่วนรวมบนฐานคติ แห่งการเข้าใจทุกขสัจจะของชีวิต และสังคมตามความเป็นจริง

พิรญาณ์ แสงปัญญา และคณะ^{๒๓} พุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทบาทพระสงฆ์ด้านงานสา ธารณสงเคราะห์กรณีศึกษาพระราชธรรมนิเทศ ๖พระพะยอม กลยาโณ) วัดสวนแก้ว จังหวัดจันทบุรี กล่าวว่า บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท แนวคิด และรูปแบบการดำเนินงาน

^{๒๑} พระสมุห์วศิน วิสุทโธ พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์: บทบาท และความสำคัญ, (บทความ บทคัดย่อ).

^{๒๒} พระมหาอำคา วรปัญญา และคณะ^{๒๒} บทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ, (บทความ บทคัดย่อ)

^{๒๓} พิรญาณ์ แสงปัญญา และคณะ, พุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทบาทพระสงฆ์ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ กรณีศึกษาพระราชธรรมนิเทศ (พระพะยอม กลยาโณ) วัดสวนแก้วจังหวัดจันทบุรี, (บทความ บทคัดย่อ).

ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ภายใต้กรอบการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม และแนวทางการพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มประชากรเป้าหมายจำนวน ๕ คน ได้แก่ ๑) พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) ๒) สมพร (นามสมมติ) ๓) สิริ (นามสมมติ) ๔) วิไล (นามสมมติ) และ ๕) เตชา ๖นามสมมติวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงบรรยาย และการวิเคราะห์เชิงบริบทของเนื้อหาผลการศึกษาพบว่า ๑ บทบาทงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระ ราชธรรมนิเทศมีทั้งรูปแบบการสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ เพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในศาสนา และส่งเสริมให้คนดีมีสัมมาชีพ ๒) แนวคิด และรูปแบบการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ภายใต้กรอบที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ พบว่าการดำเนินงานของพระราชธรรมนิเทศมุ่งไปที่งาน สาธารณสงเคราะห์ในเชิงการพัฒนาผ่านแนวคิดหลัก ๓ ประการ ได้แก่ การสร้างคน สร้างงาน และสร้างอาชีพเพื่อสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ผ่านกลยุทธ์ต่าง ๆ ๓) แนวทางการพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน พบว่าพระราชธรรมนิเทศมีจุดเด่นในการดำเนินงานด้านการพัฒนากิจกรรมด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนา กิจกรรมงานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และตอบสนองต่อการแก้ปัญหาสังคมข้อเสนอแนะในการวิจัยคือ ควรพัฒนาระบบกรถ่ายโอนองค์ความรู้ ส่งเสริมให้พระสงฆ์สามเณร เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน รวมทั้งเสริมสร้างกระบวนการทำงานกลุ่มให้มากขึ้น

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๗ การนำเสนอผลการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) การวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ของจังหวัดอุบลราชธานี ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี

๓.๒ พื้นที่ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย คือ ในจังหวัดอุบลราชธานี เช่น อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

๓.๒.๒ ประชากร และกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประติมากรรมพญานาคที่ส่งผลกระทบต่อท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดอุบลราชธานี คือ นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน นักท่องเที่ยวทำการสุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยถือเอาประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มกลุ่มเป้าหมาย อันประกอบไปด้วย คือ

๑) นักวิชาการ	จำนวน ๕ รูป/คน
๒) ผู้นำชุมชน	จำนวน ๕ รูป/คน
๓) กลุ่มชาวบ้าน	จำนวน ๕ รูป/คน
รวม	จำนวน ๑๕ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” โดยดำเนินการ และใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และกลุ่มชาวบ้าน โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ด้วยวิธีการดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ของจังหวัดอุบลราชธานี ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี

๓. ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ของจังหวัดอุบลราชธานี ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี

๔. สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อสอบถามประเด็นที่ต้องการศึกษาแบบเจาะลึก โดยกำหนดประเด็นข้อคำถามแนวทางการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ตามระเบียบวิธีวิจัยให้เนื้อหาสาระครอบคลุมงานวิจัยใน คือบทบาทของพระสงฆ์ที่มีอยู่ ๔ ประการ คือ ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ๓) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ๔) ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ดังนั้น การจัดกิจกรรมต้องให้สอดคล้อง และเหมาะสมพระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของชุมชน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ๑) ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้พัฒนาขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญประจำสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านโครงสร้าง และภาษา ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และ ตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจน

ในการใช้ภาษา ๒) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุง และแก้จน”ผ่าน”ทุกท่านตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายต่อไป

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตโดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ด้วยวิธีการดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพ

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

๓. ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๔. สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อสอบถามประเด็นที่ต้องการศึกษาแบบเจาะลึก โดยกำหนดประเด็นข้อคำถามแนวทางการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ตามระเบียบวิธีวิจัยให้เนื้อหาสาระครอบคลุมงานวิจัยในบทบาทของพระสงฆ์ที่มีอยู่ ๔ ประการ คือ ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ๓) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ๔) ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของชุมชน ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้พัฒนาขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญประจำสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านโครงสร้าง และภาษา ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และ ตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนในการใช้ภาษา นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุง และแก้จน”ผ่าน”ทุกท่านตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมายต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

มีขั้นตอนดังนี้ ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลวิจัย ถึงรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการสำรวจเชิงประจักษ์ และการสัมภาษณ์ ตามประเด็นการสัมภาษณ์ โดยติดต่อประสานงานเพื่อยืนยันกำหนดการสัมภาษณ์ทุกครั้ง และทำการบันทึกในเอกสารด้วยผู้ทำการศึกษาวิจัยเองทุกขั้นตอน หากผู้ทำการสัมภาษณ์ประสงค์จะบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง

กำหนดนัดหมายในการปฏิทินการสัมภาษณ์ควรรอยู่ในช่วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คือ สิ้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์ประกอบกับการสรุปผลการวิจัยต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

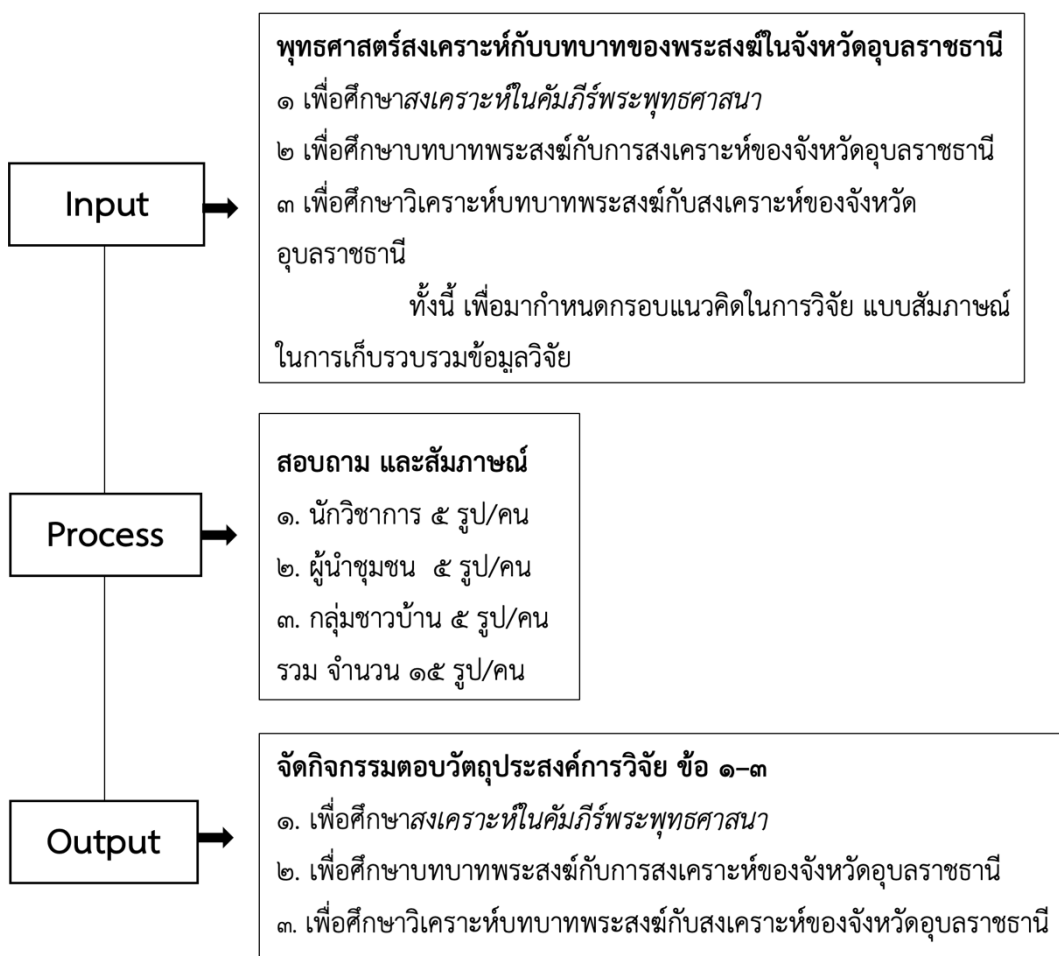
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๑. เพื่อศึกษาสังเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการสังเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสังเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี

ทั้งนี้ให้เห็นองค์ประกอบตามลักษณะข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพมาประกอบการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ตามลำดับต่อไป

๓.๖. สรุปกระบวนการวิจัย

การศึกษาวิจัย “พุทธศาสตร์สังเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาสังเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการสังเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสังเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาแบบผสมผสานที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ จากประชากร และกลุ่มเป้าหมาย คือ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และกลุ่มชาวบ้าน รวมทั้งหมด จำนวน ๑๕ รูป/คน โดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ในเชิงลึก (Interviews) เป็นเครื่องมือในการศึกษาแล้วนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่ออธิบายผลการวิจัยตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยสามารถสรุปการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน และกระบวนการดังภาพนี้

ภาพที่ ๓.๑ การศึกษาวิจัย “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี”

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษาวิจัยจะเป็นการนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความ ประกอบการบรรยายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ ที่เกี่ยวกับ พุทธศาสตร์สงเคราะห์ บทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังภาพนี้

ภาพที่ ๓.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๑๕ รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลในการศึกษา และเก็บข้อมูล ดังจะเสนอรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมาย จำนวนทั้งสิ้น ๑๕ รูป/คน ดังนี้

การวิจัยเรื่อง พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยกำหนดเลือกแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง และผู้นำชุมชน ซึ่งมีจำนวน ๑๕ รูป/คน ดังนี้ โดยมีผลการสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์ คือ ๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ๒. พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี สรุปได้ดังนี้

๔.๑.๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นงานหลักของคณะสงฆ์ เป็นความสามัคคีของคณะสงฆ์ เป็นการช่วยเหลืออนุเคราะห์แก่เพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือสังคม” การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแบบเข้าใจ และเข้าถึง จะสร้างศรัทธา และนำไปสู่ความมั่นคง และยั่งยืนของพระพุทธศาสนา” รูปที่ ๑ งานสาธารณสงเคราะห์ทำให้ พระสงฆ์ได้ให้ความรู้ในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตสนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรม และสอนธรรม” รูปที่ ๒ พระสงฆ์เป็นที่พึ่งให้คำปรึกษา และแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน” พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน โดยเฉพาะศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนในสถานศึกษา และโรงเรียน รูปที่ ๓ พระสงฆ์ยังช่วยพัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมให้ความรู้ และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และเด็กเยาวชน” พระสงฆ์จัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิปัญญา และคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กเยาวชน พระสงฆ์ตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์มอบทุนการศึกษาแก่เด็กเยาวชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี เป็นการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลในงานสาธารณสงเคราะห์”

๔.๑.๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พระสงฆ์ได้ให้ความช่วยเหลือ ทั้งสถานที่ และกำลังทรัพย์ สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชน” และวัดได้ร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการ และกลุ่มผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้เป็นอย่างดีโดยการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกในทุกสรรพสิ่งให้แก่ชุมชน “พระสงฆ์เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ส่งเสริมให้สถานที่วัดเป็นสถานที่บริการ ให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ประชาชน และประกาศให้สถานที่วัดเป็นสถานที่ปลอดสิ่งเสพติดให้โทษ อบายมุข และการพนัน ส่งเสริมการจัดนิทรรศการให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนนำเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ให้ใช้สถานที่วัดเป็นที่จำหน่ายสินค้าพื้นบ้านแก่ประชาชน จำหน่ายสินค้า OTOP พระสงฆ์ส่งเสริมสนับสนุนริเริ่มโครงการจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยใช้สถานที่ของวัด และจัดหาทุนทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน”

ปัญหา และอุปสรรค พระสงฆ์ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และมีจิตอาสาทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ จึงควรมีการจัดฝึกอบรมสร้างเสริมบุคลากรทางสงฆ์ให้มากขึ้น ขาดกำลังทุนสนับสนุน และขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชน และประชาชน คณะสงฆ์ต้องจัดหางบประมาณ และทุนในการดำเนินงานอย่างเพียงพอเหมาะสม และต้องร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานของเอกชน มีการสร้างกิจกรรม และส่งเสริมการมีส่วนกับชุมชน และควรจัดอย่างต่อเนื่องมีแบบแผนชัดเจน มั่นคง ยั่งยืน

๔.๑.๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พระสงฆ์มีส่วนร่วมสนับสนุน อุปถัมภ์ในการสร้างอาคารเรียนของโรงเรียน สร้างถนน ประปาหมู่บ้านศาลาพักร้อน แก่ผู้เดินทาง พระสงฆ์มีการดำเนินการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์สร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รวบรวมศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุพระสงฆ์มีส่วนร่วม สนับสนุน อุปถัมภ์ในการสร้างอาคารเรียนของโรงเรียน สร้างถนนประปาหมู่บ้าน ศาลาพักร้อน แก่ผู้เดินทาง พระสงฆ์มีการดำเนินการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมไทยซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นการแสดงชั้นสูง เป็นการแสดงที่รวมศิลปะที่ทรงคุณค่าหลายแขนง ได้แก่ด้านศิลปะการออกแบบลวดลายไทยเชิงจิตรกรรมที่มีความวิจิตรบรรจง ผสมกับฝีมือช่างแกะสลักที่ประณีต เมื่อแสดงก็จะมี การนำศิลปะทางนาฏศิลป์การละครที่เคลื่อนไหวอย่างได้อารมณ์ ตามเนื้อเรื่อง ประกอบกับบทพากย์ บทเจรจา บทขับร้อง ดนตรีพิพาทย์ทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราว และให้ทรรศรทางศิลปะแก่ผู้ชมได้อย่างสมบูรณ์ การแสดงหนังใหญ่จึงมีคุณค่าทางศิลปะสูง และแสดงถึงอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษได้เป็นอย่างดีโบราณสถานโบราณวัตถุของท้องถิ่น

พระสงฆ์สร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รวบรวมศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุ ที่วัดคงคาราม มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีอายุเก่าแก่หลายร้อยปีที่อยู่ภายในอุโบสถของวัด รวมถึงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่รวบรวมข้าวของต่าง ๆ ในสมัยก่อน ไว้ภายในบ้านเรือนไม้สมัยเก่า พระสงฆ์สนับสนุนส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ที่วัดเขาช่องพราน ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มีถ้ำเขาช่องพรานเป็นที่อาศัยของค้างคาวนับร้อยล้านตัว และเป็นจุดชมค้างคาวที่มีชื่อเสียง

มากที่สุดของไทย ปรับปรุงสถานที่ให้สวยงาม และเปิดให้ประชาชนเข้าเยี่ยมชมค่างควา ลานจอดรถ กว้างขวาง และมีร้านอาหารไว้บริการ

ปัญหา และอุปสรรค ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่าง ๆ ทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานไม่ก้าวหน้าคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน และเป็นศูนย์ประสานงานร่วมมือกันเพื่อการทำงานจะได้มีทิศทางเดียวกัน มีการติดตามประเมินผล “ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ต้องใช้ทุนทรัพย์มากต้องมีผู้นำที่ดี และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ขาดการประสานงาน และประชาสัมพันธ์ทั่วถึง”

๔.๑.๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พระสงฆ์ควรให้ความรู้ แก่ประชาชนในเรื่องประโยชน์ ของการร่วมสนับสนุนช่วยเหลืองานด้านสาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์ควรให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องประโยชน์ของการร่วมสนับสนุน ช่วยเหลือ งานด้านสาธารณสงเคราะห์พระสงฆ์เปิดรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ น้ำท่วม ไฟไหม้ และเป็นขวัญกำลังใจทำให้สามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจของประชาชนกับคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี การณสงเคราะห์ พระสงฆ์เปิดรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ น้ำท่วม ไฟไหม้ และเป็นขวัญกำลังใจทำให้สามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจของประชาชนกับคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี”

พระสงฆ์ให้ใช้สถานที่วัดแก่งหน่วยราชการ ในการจัดอบรมบำบัดผู้ติดยาเสพติด ให้ความรู้เรื่องโทษของยาเสพติด มีส่วนร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ ให้ความรู้แก่ประชาชนให้เป็นผู้ห่างไกลยาเสพติด พระสงฆ์ตั้งโครงการให้ความรู้การปลูกสมุนไพรเพื่อสุขภาพ และใช้สมุนไพรในการบำบัดผู้ติดยาเสพติด เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนในอีกทางหนึ่ง

บทบาทของวัด และพระสงฆ์ควรเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ เป็นผู้นำด้านคุณธรรมจริยธรรม นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ช่วยเหลือประชาชนให้ใช้สติ ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต “พระสงฆ์สงเคราะห์เยาวชน มอบทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาแก่เด็กนักเรียน ให้ที่อยู่อาศัย พานักพักเรียน ให้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ให้ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลก และทางธรรม”

พระสงฆ์จัดหาอุปกรณ์การแพทย์แก่ผู้ป่วยติดเตียง มีที่นอน เครื่องผลิตออกซิเจนช่วยหายใจ เครื่องดูดเสมหะ รถเข็นผู้ป่วย ไม้เท้าสามขา และอุปกรณ์การแพทย์อื่น ๆ โดยมอบให้โรงพยาบาลประจำตำบลจัดมอบต่อไป” คณะสงฆ์ต้องมีการวางแผนงาน การบริหารจัดการที่ดี และมี การแบ่งงานกระจายงาน มีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงแก่ประชาชน คัดสรรบุคคลากรที่มีจิตอาสา ช่วยงานด้านการสาธารณสงเคราะห์

๔.๒ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้ ดังนี้

๔.๒.๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พระสงฆ์ให้ความรู้ในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต สนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรม และสอนธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งให้คำปรึกษา และแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน

พระสงฆ์มีการให้ความรู้ในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต สนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรม และสอนธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งให้คำปรึกษา และแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน โดยเฉพาะศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่นักเรียนในสถานศึกษา และโรงเรียน พระสงฆ์ยังช่วยพัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ให้ความรู้ และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และเด็กเยาวชน

๔.๒.๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อ สาธารณประโยชน์พระสงฆ์ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งสถานที่ และกำลังทรัพย์สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชน และวัดได้ร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการ และกลุ่มผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้เป็นอย่างดีโดยการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกในทุกสรรพสิ่งให้แก่ชุมชน พระสงฆ์เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

พระสงฆ์ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งสถานที่ และกำลังทรัพย์สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชน และวัดได้ร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการ และกลุ่มผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้เป็นอย่างดีโดยการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกในทุกสรรพสิ่งให้แก่ชุมชน พระสงฆ์เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ส่งเสริมให้สถานที่วัดเป็นสถานที่บริการ ให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ประชาชน และประกาศให้สถานที่วัดเป็นสถานที่ปลอดสิ่งเสพติดให้โทษ อบายมุข และการพนัน ส่งเสริมการจัดนิทรรศการให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๒.๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พระสงฆ์ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องประโยชน์ของการร่วมสนับสนุน ช่วยเหลือ งานด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์เปิดรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ น้ำท่วม ไฟไหม้ และเป็นขวัญกำลังใจทำให้สามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจของประชาชน กับคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์ให้ใช้สถานที่วัดแก่หน่วยราชการ ในการจัดอบรม บัณฑิตอาสาเสพติด ให้ความรู้เรื่องโทษของยาเสพติด มีส่วนร่วมสนับสนุนช่วยเหลือ ให้ความรู้แก่ประชาชนให้เป็นผู้ห่างไกลยาเสพติดบทบาทของวัด และพระสงฆ์ควรเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ เป็นผู้นำด้านคุณธรรมจริยธรรมนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ช่วยเหลือประชาชนให้ใช้สติ ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต พระสงฆ์สงเคราะห์เยาวชน มอบทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาแก่เด็กนักเรียน ให้ที่อยู่อาศัยพำนักพักเรียน ให้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ให้ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลก และทางธรรม

ดังนั้น การบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของพระสังฆาธิการ พระสงฆ์ต้องเข้าใจ เข้าถึงประชาชน ในทุกด้านของงานสาธารณสงเคราะห์ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่น

เป็นสาธารณสมบัติ และด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไปพระสงฆ์ และวัดทั่วไปได้ดำเนินการงาน สาธารณสงเคราะห์เป็นอย่างดี ให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต การอบรม และ สอนธรรมแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ ช่วยเหลือพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียนเพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และ เด็กเยาวชน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือทั้งสถานที่ และกำลังทรัพย์สร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่ ชุมชน และวัดได้ร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการ และกลุ่มผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้เป็นอย่างดี เพื่อประโยชน์สุขของชาวประชา เพื่อพัฒนาประเทศชาติสืบต่อไป

๔.๓ สัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัด อุบลราชธานี

ในการสงเคราะห์มี ๔ ประการ คือ ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ๓) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ อันเป็นสาธารณสมบัติ ๔) ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมต้องให้ สอดคล้อง และเหมาะสมพระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของชุมชน ดังนี้

๔.๓.๑ การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล จากการวิจัย พบว่า ประชาชนในจังหวัด อุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัด อุบลราชธานี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ในอำเภอโพธาราม สนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรม และสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนา จิตใจแก่นักเรียนในสถานศึกษา และโรงเรียน พระสงฆ์ให้คำปรึกษา และแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และ ปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน พัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ให้ความรู้ละอบรมปฏิบัติธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และเด็กเยาวชน ให้ความรู้ในการ ประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กเยาวชน พระสงฆ์ตั้งกอง ทุนการศึกษาสงเคราะห์ มอบทุนการศึกษาแก่เด็กเยาวชนจัดกิจกรรม เนื่องในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา

บทบาทของวัดในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชนมากที่สุดใน เรื่องวัดมีการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน รองลงมาคือวัดมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อให้ความรู้ และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และการดำเนินการ จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตยขึ้นภายในวัดเพื่อใช้เป็นสถานที่อบรมนักเรียน และเยาวชน

๔.๓.๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ จากการวิจัย พบว่า ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของ พระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ ในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ให้สถานที่วัดเป็นสถานที่ปลอดสิ่งเสพติดให้โทษ อบายมุข และการพนัน

เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ส่งเสริมให้สถานที่วัดเป็นสถานที่บริการให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ประชาชน

บทบาทของวัดในงานด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์นั้น วัดมีการรณรงค์ สนับสนุนโครงการวัดปลอดภัย และโครงการกฐินปลอดภัย ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) อบรมแนะนำ และให้ความรู้แก่ประชาชน และเด็กเยาวชนในด้านสิ่งเสพติดให้โทษ/ และการป้องกันยาเสพติด เพื่อสุขภาพ และความสงบสุขของชุมชน พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก ในเรื่อง การจัดทำถนนภายในวัด ให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา การป้องกันยาเสพติดให้โทษ และการช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีความทุกข์ปัญหาเสพ ติดในปัจจุบันมันเริ่มจะเพิ่มเข้าไปประดับในชุมชนสถานการศึกษา ทำให้มีโอกาสที่เยาวชนบางคน เข้ามาใกล้ภัยอันตรายมากขึ้น เนื่องจากมีกลุ่มเยาวชนบางคนคิดหลงผิดเข้าไปเสพจากการมีปัญหาต่าง ๆ เช่น ทางบ้านจากครอบครัวมีปัญหาเกี่ยวกับพ่อแม่ทะเลาะกัน หรือหย่าร้างกัน จากเพื่อนชักชวน จากการอยากลอง แม้กระทั่งสถานที่วัดวาอารามที่พระภิกษุสามเณรจำพรรษาอยู่ พระสงฆ์เองควรจะต้องมีบทบาทใน การป้องกันยาเสพติดโดยการนำหลักธรรมไปพัฒนาเยาวชนตลอดจนทำกิจกรรมที่จะนำพาเยาวชน และชาวบ้านให้หลุดพ้นจากยาเสพติดให้ได้ พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้วยการปลุกกระตุ้นจิตสำนึกนำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน การผ่านการเทศนา การบรรยาย ข้อความหลักธรรม การส่งเสริมหลักธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการ พัฒนากิจกรรมกลุ่มซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือชุมชนปลอดอบายมุข หรือยาเสพติด เพื่อที่จะสร้างชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอด ปลอดภัยจากยาเสพติดให้ได้

๔.๓.๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ จากการวิจัยพบว่า ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี พระสงฆ์มีส่วนร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การตักบาตรเทโวโรหน เป็นต้น การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำทุกปี เช่น วันมาฆบูชา เป็นต้น พระสงฆ์มีการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุในวัด และให้ความรู้แก่ชุมชน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตกรุงเทพมหานคร ในด้านสาธารณูปการ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการวางแผนการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดอย่างเป็นระบบ มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นชาวพุทธมีการจัดสาธารณูปโภคภายในวัด

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์มีการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

ประจำถิ่นให้คงสภาพที่สมบูรณ์ และยังสามารถดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุของท้องถิ่น

๔.๓.๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป จากการวิจัยพบว่า ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี พระสงฆ์มีส่วนร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือ ทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาแก่เด็กนักเรียน ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน จัดอบรมให้ความรู้เรื่องโทษของยาเสพติดแก่ประชาชนให้เป็นผู้ห่างไกลยาเสพติด

การพัฒนาารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ โดยการเข้าไปแบบให้เปล่ากับการช่วยผู้ประสบภัยพิบัติ ไม่ว่าจะเป็นอุทกภัยวาตภัย อัคคีภัย การประสบอุบัติเหตุ การประสบภัยธรรมชาติ การสงเคราะห์คนชรา คนพิการ คนผู้ด้อยโอกาส หรือการสงเคราะห์โดยประการอื่น ๆ ทั้งในยามปกติ และตามโอกาสที่มาถึง ซึ่งเป็นความเมตตาเอื้ออาทรต่อผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และสังคม ก็เพื่อที่จะให้ได้พัฒนาการสาธารณสงเคราะห์ไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม และเจริญยิ่งขึ้นไป จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตของคนเราอีกประการหนึ่งทีนอกเหนือจากปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณงามความดี การทำความดี เพื่อสร้างสมคุณงามความดีต่าง ๆ ให้งอกงามไพบูลย์ สร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิตตลอดจนถึงการทำมาหาเลี้ยงชีพ และยังได้เอื้ออำนวยแก่การทำกิจต่าง ๆ ที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปพร้อมกันนั้น ก็ยังเป็นการฝึกอบรมชีวิตด้านกาย และวาจา ใจ ของบุคคลนั้น ให้มีความพร้อมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคม คือ การอยู่ร่วมกันด้วยดีระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ในสภาพที่สงเคราะห์เกื้อกูลกัน สมาชิกแต่ละคนนอกจากจะสามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยดีแล้ว ยังมีโอกาสที่จะกระทำความดีงามหรือเข้าถึงสิ่งมีค่าสูงขึ้นไปอีกด้วย

บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้ส่งเสริมให้เกิดการก่อสร้างหน่วยงานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การสมทบทุนสร้างศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ สมทบทุนสร้างสถานีนอนามัย ชุมชน สมทบทุนสร้าง ศาลากลางหมู่บ้าน รวมทั้งให้การประชาสัมพันธ์ ด้วยการกระจายข่าวสารออกสู่ชุมชน ทั้ง ข่าวสารจากหน่วยงานของราชการในท้องถิ่น และข่าวสารจากสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี บทบาทของพระสงฆ์นั้นมีอยู่ ๔ ประการ คือ ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ๓) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ๔) ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมต้องให้สอดคล้อง และเหมาะสม

๑) ด้านการปกครองตามหลักพระธรรมวินัย

แนวทางพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการปกครองตามหลักพระธรรมวินัย มีดังนี้

๑.๑ การอบรมความประพฤติตามหลักพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัดแก่พระภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการอบรมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการประพฤติตนให้เหมาะสมตามหลักพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัดแก่พระภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่

๑.๒ การออกกฎระเบียบภายในวัดโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของให้ผู้ใต้ปกครอง ได้แก่การออกกฎ ระเบียบภายในวัด นอกจากต้องเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว ควรจัดประชุม โดยให้ผู้ใต้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการบัญญัติ กฎ ระเบียบ แสดงทัศนคติ แล้วจึงตั้งโดยใช้มติในที่ประชุม

๒) ด้านการปกครองโดยเอื้อเพื่อต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแนวทางการพัฒนาการปกครองบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการปกครองโดยเอื้อเพื่อต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งมติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีดังนี้

๒.๑ จัดประชุมคณะสงฆ์เป็นประจำทุกเดือน ได้แก่ การจัดประชุมคณะสงฆ์ร่วมกัน ทั้งในระดับอำเภอตำบล และในระดับวัด เป็นประจำทุกเดือน

๒.๒ ลงพื้นที่เพื่อดูแล ให้คำปรึกษา และบำรุงขวัญกำลังใจแก่ผู้ใต้ปกครองเป็นประจำได้แก่ ผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับชั้นลงพื้นที่เพื่อดูแล ให้คำปรึกษา และบำรุงขวัญกำลังใจแก่ผู้ใต้ปกครองเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการผู้มีประสบการณ์การทำงานน้อย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระสงฆ์กับสงเคราะห์ของจังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตของการวิจัย เป็นการศึกษาศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ว่า บทบาทของพระสงฆ์นั้นมีอยู่ ๔ ประการ คือ ๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ๓) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ๔) ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พระสงฆ์กับการสงเคราะห์ของชุมชนเป็นการวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในปัจจุบัน จึงได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งกำหนดแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา คือ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง จำนวนทั้งสิ้น ๑๕ รูป/คน

๕.๑ สรุปการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” สรุปผล ดังนี้

๕.๑.๑ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ ขาดบุคลากรทางสงฆ์ที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพในการทำงาน และรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงกิจกรรมอย่างทั่วถึง และข้อเสนอแนะ คณะสงฆ์ควรมีการจัดอบรมบุคลากร การบริหารจัดการ การฝึกอบรมเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ เพื่อการปฏิบัติของคณะสงฆ์ต่อไป คณะสงฆ์ต้องมีการวางแผนงานที่ดี และมีการแบ่งงานกระจายงานในด้านการประชาสัมพันธ์

๕.๑.๒ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ ขาดกำลังทุนสนับสนุน ขาดการประสานร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน และประชาชน ขาดบุคลากรในภาคหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน และประชาชนที่เป็นจิตอาสาจะเข้ามาช่วยในการทำงาน มีข้อเสนอแนะ ให้คณะสงฆ์ต้องจัดหางบประมาณ และทุนในการดำเนินงานอย่างเพียงพอเหมาะสม และต้องทำงานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานของ

เอกชน มีการสร้างกิจกรรม และส่งเสริมการมีส่วนกับชุมชน และควรจัดอย่างต่อเนื่องมีแบบแผนที่ชัดเจน,มั่นคง,ยั่งยืน รับสมัครบุคคลากรในภาคหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชน และประชาชนที่เป็นจิตอาสาช่วยในการทำงาน ต้องมีการประสานงานร่วมมือเป็นเครือข่ายเดียวกัน

๕.๑.๓ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่าง ๆ ทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานไม่ก้าวหน้า ต้องใช้ทุนทรัพย์มาก ต้องมีผู้นำที่ดี และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ขาดการประสานงาน และประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง และข้อเสนอแนะ คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน และเป็นศูนย์ประสานงานร่วมมือกัน เพื่อการทำงานจะได้มีทิศทางเดียวกัน มีการติดตามประเมินผล ควรกระจายไปตามวัดต่าง ๆ ที่มีกำลังทุน และมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง เมื่อมีกิจกรรมที่ต้องระดมทุนในการสร้าง

๕.๑.๔ ช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ ปัญหาการขาดแผนงาน และการกระจายงาน และอนุเคราะห์ส่งเสริมให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่ขาดบุคลากรทางสงฆ์ที่มีจิตอาสา ช่วยงานสนับสนุน ช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ อุปกรณ์การแพทย์แก่โรงพยาบาล อุปกรณ์การศึกษาแก่นักเรียน และข้อเสนอแนะ คณะสงฆ์ต้องมีการวางแผนงาน การบริหารจัดการที่ดี และมีการแบ่งงานกระจายงาน มีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงแก่ประชาชน คณะสงฆ์ควรมีการจัดอบรมบุคลากรทางสงฆ์ และจัดหา รัับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ อุปกรณ์การแพทย์แก่โรงพยาบาล อุปกรณ์การศึกษาแก่นักเรียน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานีเมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑. ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล จากการวิจัย พบว่า นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล สนับสนุนส่งเสริมให้มีการอบรม และสอนศีลธรรม จริยธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจแก่ประชาชน องค์กร นักเรียนในสถานศึกษา และโรงเรียน พระสงฆ์ให้คำปรึกษา และแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชน พัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ให้ความรู้ และอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และเด็กเยาวชน ให้ความรู้ในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อพัฒนาความรู้ด้านศีล สมาธิ ปัญญา และคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กเยาวชน พระสงฆ์ตั้งกองทุนการศึกษาสงเคราะห์ มอบทุนการศึกษาแก่เด็กเยาวชนจัดกิจกรรม เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิ

สาขาวิชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงใจ ปินตามูล^{๒๔} กล่าวว่า การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อชุมชน และสังคม พระสงฆ์ไทยบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ โดยอาศัยหลักการบริหารธรรมดา จึงเป็นเพียงการรับผิดชอบต่อสังคมในระดับพื้นฐาน ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม ที่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตามระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ แต่ถ้าจะให้เกิดความรับผิดชอบต่อแบบก้าวหน้าที่เป็นการดำเนินกิจกรรม ที่เกิดจากการอาสาหรือสมัครใจยินดีในการดำเนินกิจกรรม นั้นด้วยตัวเอง เช่นเกิดการจัดตั้งกลุ่มพระสงฆ์ นักพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน เป็นต้น ต้องบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน การให้ หรือการบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ ปิยวาจา คือ การสื่อสารในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริงประกอบด้วยเหตุผล และความจริงใจ อัถถจริยา คือการเสียสละแรงงาน แรงใจ และเวลา เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบหนึ่ง และสมานัตตตา หรือการมีส่วนร่วม ขององค์กรในการดูแลสังคมอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นการจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ สืบพงษ์ ธรรมชาติ^{๒๕} และพระครูอรุณสิงหธรรม, วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ ในการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา :กรณีศึกษาพระครูประกาศธรรมวิธาน (มิ่ง ปภัสสร) จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาเน้นที่การพัฒนาคน เพื่อให้คนมีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา โดยการประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความจริง ไม่หลงงมงาย มีความพอเพียง รู้จักช่วยเหลือตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาสังคม ได้แก่ หลักกรรม คือ ความเพียร หรือความพยายาม หลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้ดียิ่งขึ้น หลักอัปมาทหะ คือ การไม่รอเวลา และไม่ประมาท

๕.๒.๒. ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ จากการวิจัยพบว่า นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ให้สถานที่วัดเป็นสถานที่การส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนโดยบทบาท หน้าที่ของพระสงฆ์

^{๒๔} ดวงใจ ปินตามูล. การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา , (บทความ บทความย่อ).

^{๒๕} สืบพงษ์ ธรรมชาติ, และพระครูอรุณสิงหธรรม, ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระครูประกาศธรรมวิธาน (มิ่ง ปภัสสร), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, (บทความบทความย่อ)

ได้มีส่วนช่วยให้การบริหารเชิงระบบ ผ่านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ความสำเร็จให้ยั่งยืนถาวรสืบไป และมีประสิทธิภาพนั้น คือการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์ ส่งเสริมให้สถานที่วัดเป็นสถานที่บริการให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สืบพงษ์ ธรรมชาติ^{๒๖} และพระครูอรุณสิงหธรรม, วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธศาสนา :กรณีศึกษาพระครูประภัสร์ธรรมวิธาน (มิ่ง ปภัสฺสโร) จากการศึกษา พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาเน้นที่การพัฒนาคน เพื่อให้คนมีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา โดยการประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะหรือความจริง ไม่หลงมกมาย มีความพอเพียง รู้จักช่วยเหลือตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนาสังคม ได้แก่ หลักกรรม คือ ความเพียร หรือความพยายาม หลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้ดียิ่งขึ้น หลักอปปมาทะ คือ การไม่รอเวลา และไม่ประมาท และหลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้ คือ การพึ่งตนเอง และเป็นอิสระแนวคิดการพัฒนาสังคมตามตำแหน่งพระพุทธศาสนาของ พระครูประภัสร์ธรรมวิธาน (มิ่งปภัสฺสโร) ท่านมีความเมตตาอนุเคราะห์ประชาชนที่เฝ้าอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้ง ๖ ประการ คือ ๑) การปกครอง การจัดระบบความเป็นอยู่ของหมู่สงฆ์ ให้อยู่ในพระธรรมวินัย ระเบียบของวัด อาณัติ และกฎหมายของคณะสงฆ์ ๒) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเน้นการอบรม สั่งสอนทางธรรม เพื่อแสดงเมตตาอนุเคราะห์ต่อชาวโลกทั้งปวง ๓) การสาธารณูปการที่เกื้อกูลต่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ๔) การศึกษาสงเคราะห์ แก่เยาวชนในระดับก่อนวัยเรียน และมอบทุนส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ๕) การศาสนสถาน โดยการให้จัดการศึกษาด้านวิชาการด้านพระปริยัติธรรมให้แก่พระสงฆ์สามเณรภายในวัด และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ คือ ภาระบวการสงเคราะห์ประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติภัย และสาธารณภัยต่าง ๆ ภาระบวการพัฒนาศักดิ์ โดยให้หลัก ๘ ส. ได้แก่ ๑) ส. สงฆ์ คือ การพัฒนาพระสงฆ์ และสามเณรภายในวัด และในจัดปกครองของตนให้มีปริมาณ และมีคุณภาพ ๒) ส. สัตบุรุษ คือการระดมกำลังพัฒนาคุณภาพชีวิตของสัตบุรุษ อ ประชาชนรอบ (วัดให้มีจิตใจสำนึกที่ดี ง่ายรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหา รู้จักรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ และสามเณร ๓) ส. เสนาสนะ พัฒนาให้วัดทั้งในส่วนศาสนสถาน และศาสนวัตถุให้เป็นวัดเป็นอาวาส มีเขตพุทธาวาส ธรรมาวาส และสังฆาวาส เป็นต้น ๔) ส. สมบัติวัด คือ การพัฒนาการเก็บรักษา การใช้สอย และการจำหน่ายทรัพย์สินต่าง ๆ ของวัด ให้มีการจัดทำหลักฐาน การบัญชีที่ดินทรัพย์สินเงินทองให้ถูกต้องชัดเจน ๕) ส. สมณธรรม คือ การจัดให้วัดมีกิจวัตร กิจกรรม และพิธีกรรมที่เกื้อหนุนในการประพฤติวัตร

^{๒๖} สืบพงษ์ ธรรมชาติ, และพระครูอรุณสิงหธรรม, ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระครูประภัสร์ธรรมวิธาน (มิ่ง ปภัสฺสโร), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, (บทความบทคัดย่อ)

ปฏิบัติ เช่น การศึกษาพระธรรมวินัย ทำวัตรสวดมนต์เข้าเฝ้าฯ ลงพระอุโบสถ แสดงอาบัติชำระศีลาจารวัตร ให้หมดจด อยู่กลดปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนา ทำให้จิตใจสงบ เข้าพบรับโอวาท และปฏิบัติบำรุงพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ออกบิณฑบาตปิดกวาดวัดให้ร่มรื่นสมกับบรมณีสถานแหล่งปลูกฝังความดีของประชาชน ๖) ส. สังฆาธิการ คือการพัฒนางานคณะสงฆ์ โดยช่วยกันรับทราบ และรับผิดชอบ จัดให้วัดเสนองานนโยบายของทางรัฐบาล และคณะสงฆ์ ทั้งการปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การเผยแผ่การศึกษาสงเคราะห์ และสาธารณสงเคราะห์ ๗) ส. สวัสดิการ คือ การจัดให้วัตรระดมทุน จัดตั้งกองทุน หรือมูลนิธิสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรภายในวัดให้ได้รับความสะดวกสบายตามสมควรร่วมสนับสนุนกิจการสังคมสงเคราะห์ของภาครัฐ และเอกชนด้วยความเต็มใจในทุกกรณี และ ๘) ส. สาธารณสงเคราะห์ คือ การพัฒนาการสังคมสงเคราะห์ในส่วนของพระสงฆ์ และร่วมรับสนองนโยบายของรัฐบาล ด้วยการช่วยรณรงค์คุณภาพชีวิต พิชิตปัญหาความยากจน ความเจ็บไข้ ความไม่รู้ และให้การสงเคราะห์ประชาชนในอุบัติภัย วินาศภัย และสาธารณภัยต่าง ๆ ดังกล่าว

๕.๒.๓. ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ จากการวิจัยพบว่า นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี พระสงฆ์มีส่วนร่วม สนับสนุน ช่วยเหลือการจัดกิจกรรมส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การตักบาตรเทโวโรหนะ เป็นต้น การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำทุกปี เช่น วันมาฆบูชา เป็นต้น พระสงฆ์มีการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุในวัด และให้ความรู้แก่ชุมชน พระสงฆ์เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อประสานในการร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พระสงฆ์ต้องให้การช่วยเหลือด้วยความตั้งใจ และให้เกิดศ ความเป็นธรรม เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ต้องมีความรอบรู้ และรอบคอบในการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง พระสงฆ์ต้องประสานความร่วมมือในทุกภาคส่วนของสังคม และวางกรอบแนวทางด้านการพัฒนา และต้องให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา อย่างมีระบบของการวางแผนงานที่ดี โดยวางแผนให้เกิดการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์วศิน วิสุทโธ^{๒๗} พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์: บทบาท และความสำคัญ กล่าวไว้ว่า วัด และพระสงฆ์เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อประสานในการร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พระสงฆ์ต้องให้การช่วยเหลือด้วยความตั้งใจ และให้เกิดศ ความเป็นธรรม เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ต้องมีความรอบรู้ และรอบคอบในการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ใน

^{๒๗} พระสมุห์วศิน วิสุทโธ พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์: บทบาท และความสำคัญ, (บทความ บทคัดย่อ).

วงกว้าง พระสงฆ์ต้องประสานความร่วมมือในทุกภาคส่วนของสังคม และต้องประมวลข้อปัญหา และอุปสรรค เพื่อที่จะได้สังเคราะห์ปัญหาที่มีอยู่ให้ตกผลึกความคิด วางกรอบแนวทางการพัฒนา และต้องมีความต่อเนื่องในการพัฒนา ต้องมีระบบของการวางแผนงานที่ดี โดยวางแผนให้เกิดความสมดุลตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่วางไว้ ในแนวทางแนวความคิด และการปฏิบัติต้องสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการกำหนดแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้อย่างตรงจุดตรงประเด็น

๕.๒.๔. ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป จากการวิจัยพบว่า นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ด้านช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พระสงฆ์มีส่วนร่วม สนับสนุนช่วยเหลือ ทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาแก่เด็กนักเรียน ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติจัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน จัดอบรมให้ความรู้เรื่องโทษของยาเสพติดแก่ประชาชนให้เป็นผู้ห่างไกลยาเสพติด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรญาณ์ แสงปัญญา และคณะ^{๒๘} พุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทบาทพระสงฆ์ด้านงานสาธารณสงเคราะห์กรณีศึกษาพระราชธรรมนิเทศ พระพะยอม กลุยาโณ) วัดสวนแก้ว จังหวัดจันทบุรี กล่าวว่า บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทแนวคิด และรูปแบบการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ วัดสวนแก้ว จังหวัดจันทบุรี ภายใต้กรอบการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม และแนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มประชากรเป้าหมายจำนวน ๕ คน ได้แก่ ๑) พระราชธรรมนิเทศ (พะยอม กลุยาโณ) ๒) สมพร (นามสมมติ) ๓) สิริ (นามสมมติ) ๔) วิไล (นามสมมติ) และ ๕) เดชา ๖นามสมมติ)วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงบรรยาย และการวิเคราะห์เชิงบริบทของเนื้อหาผลการศึกษาพบว่า ๑) บทบาทงานสาธารณสงเคราะห์ของพระ ราชธรรมนิเทศมีทั้งรูปแบบการสงเคราะห์ เกื้อกูลพัฒนา และบูรณาการ เพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในศาสนา และส่งเสริมให้คนดีมีสัมมาชีพ ๒) แนวคิด และรูปแบบการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ภายใต้กรอบที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ พบว่าการดำเนินงานของพระราชธรรมนิเทศมุ่งไปทำงาน สาธารณสงเคราะห์ในเชิงการพัฒนาผ่านแนวคิดหลัก ๓ ประการ ได้แก่ การสร้างคน สร้างงาน และสร้างอาชีพเพื่อสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ผ่านกุตโลบายต่าง ๆ ๓) แนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืนพบว่าพระราชธรรมนิเทศมีจุดเด่นในการดำเนินงานด้านการพัฒนากิจกรรมด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนากิจกรรมงานสาธารณสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และ

^{๒๘} พิรญาณ์ แสงปัญญา และคณะ, พุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทบาทพระสงฆ์ด้านงานสาธารณสงเคราะห์กรณีศึกษาพระราชธรรมนิเทศ (พระพะยอม กลุยาโณ) วัดสวนแก้วจังหวัดจันทบุรี, (บทความ บทคัดย่อ).

ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาสังคมข้อเสนอแนะในการวิจัยคือ ควรพัฒนาระบบกรถ่ายโอนองค์ความรู้ ส่งเสริมให้พระสงฆ์สามเณรเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน รวมทั้งเสริมสร้างกระบวนการทำงานกลุ่มให้มากขึ้น

๕.๓ สรุปอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” สรุปผล ดังนี้

๕.๑.๑ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ ขาดบุคลากรทางสงฆ์ที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพในการทำงาน และรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงกิจกรรมอย่างทั่วถึง และข้อเสนอแนะ คณะสงฆ์ควรมีการจัดอบรมบุคลากร การบริหารจัดการ การฝึกอบรมเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ เพื่อการปฏิบัติของคณะสงฆ์ต่อไป คณะสงฆ์ต้องมีการวางแผนงานที่ดี และมีการแบ่งงานกระจายงานในด้านการประชาสัมพันธ์

๕.๑.๒ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ ขาดกำลังทุนสนับสนุน ขาดการประสานร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน และประชาชน ขาดบุคลากรในภาคหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน และประชาชนที่เป็นจิตอาสาจะเข้ามาช่วยในการทำงาน มีข้อเสนอแนะ ให้คณะสงฆ์ต้องจัดหางบประมาณ และทุนในการดำเนินงานอย่างเพียงพอเหมาะสม และต้องทำงานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานของเอกชน มีการสร้างกิจกรรม และส่งเสริมการมีส่วนกับชุมชน และควรจัดอย่างต่อเนื่องมีแบบแผนที่ชัดเจน,มั่นคง,ยั่งยืน รับสมัครบุคลากรในภาคหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชน และประชาชนที่เป็นจิตอาสาเข้ามาช่วยในการทำงาน ต้องมีการประสานงานร่วมมือเป็นเครือข่ายเดียวกัน

๕.๑.๓ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่าง ๆ ทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศไม่สอดคล้องกันทำให้งานไม่ก้าวหน้า ต้องใช้ทุนทรัพย์มาก ต้องมีผู้นำที่ดี และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ขาดการประสานงาน และประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง และข้อเสนอแนะ คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน และเป็นศูนย์ประสานงานร่วมมือกัน เพื่อการทำงานจะได้มีทิศทางเดียวกัน มีการติดตามประเมินผล ควรกระจายไปตามวัดต่าง ๆ ที่มีกำลังทุน และมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง เมื่อมีกิจกรรมที่ต้องระดมทุนในการสร้าง

๕.๑.๔ ช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ ปัญหาการขาดแผนงาน และการกระจายงาน และอนุเคราะห์ส่งเสริมให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่ขาดบุคลากรทางสงฆ์ที่มีจิตอาสา ช่วยงานสนับสนุน ช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ อุปกรณ์การแพทย์แก่

โรงพยาบาล อุปกรณ์การศึกษาแก่นักเรียน และข้อเสนอแนะ คณะสงฆ์ต้องมีการวางแผนงาน การบริหารจัดการที่ดี และมีการแบ่งงานกระจายงาน มีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงแก่ประชาชน คณะสงฆ์ควรมีการจัดอบรมบุคลากรทางสงฆ์ และจัดหา รับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ อุปกรณ์การแพทย์แก่โรงพยาบาล อุปกรณ์การศึกษาแก่นักเรียน

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติเพื่อเกิดเป็นรูปธรรม ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. คณะสงฆ์ต้องมีการวางแผนงาน การบริหารจัดการที่ดี มีการแบ่งงานกระจายงาน มีการจัดอบรมบุคลากร การบริหารจัดการ การฝึกอบรมเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ เพื่อการปฏิบัติของคณะสงฆ์ต่อไป ในด้านการประชาสัมพันธ์ต้องมีการวางแผนงานที่ดี มีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงแก่ประชาชน

๒. คณะสงฆ์ควรให้ความสำคัญในงานสาธารณสงเคราะห์ เพื่อการพัฒนาชุมชนโดยเกี่ยวข้องกันระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ส่วนงานข้าราชการ ต้องมีการประสานงานร่วมมือเป็นเครือข่ายเดียวกัน มีการสร้างกิจกรรม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับชุมชน และควรจัดอย่างต่อเนื่องมีแบบแผนที่ชัดเจน, มั่นคง, ยั่งยืน เป็นสร้างกำลังใจ ประสานความสัมพันธ์อันดี และสร้างแรงศรัทธาให้แก่ประชาชนที่จะบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวร

๓. ควรปรับปรุงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์ ให้เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักกฎระเบียบแบบแผนทางสังคม และพระธรรมวินัยอันดีงาม

๔. ควรนำผลของการศึกษาวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของพระสังฆาธิการ โดยมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานที่นั้นๆ และช่วยกันพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ให้มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การวิจัยในครั้งต่อไป ควรศึกษาเชิงคุณภาพในการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ในยุคโลกาภิวัตน์

๒) ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการวัดเพื่อให้เป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาจิตใจ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

๓) ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑. หนังสือ :

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค. บริษัท ประยูรวงศ์ปรินต์ติ้ง : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๖

พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์ปรินต์ติ้ง, ๒๕๖๔

ไพบูลย์ ช่างเรียน. สังคมวัฒนธรรมและการบริหารแบบไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหาร, ๒๕๔๓

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖

กมลรัตน์ หล้าสุขุข. การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. ๒๕๔๗.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต).. กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

๒. วิทยานิพนธ์

คุณ ปณญานุชโฆ, ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูปัญญานุชิตสุนทร.

ดวงใจ ปินตามูล. การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา.

สืบบงษ์ ธรรมชาติ, และพระครูอรุณสิงหธรรม, ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามแนว

พระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระครูประภัสร์ธรรมวิธาน (มิ่ง ปภัสสุโร), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช.

พระปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ), บทบาทพระสงฆ์กับความสำเร็จในการบริหารเชิงระบบในองค์กร
ศาสนา.

พระครูอาทรกิจจาภิรักษ์ และคณะ, บทบาทของพระสงฆ์กับงานสาธารณสงเคราะห์.

พินิจ ลาภอนานนท์ และคณะ, สังคมวิทยาของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทวิเคราะห์ว่าด้วยงาน
สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย.

พระสมุห์วศิน วิสุทโธ พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์: บทบาทและความสำคัญ.

พระมหาอำคา วรปัญญาและคณะ บทบาทพระสงฆ์กับจิตบริการสังคมสาธารณะ.

พิรญาณ์ แสงปัญญา และคณะ, พุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทบาทพระสงฆ์ด้านงานสาธารณสงเคราะห์
กรณีศึกษาพระราชธรรมนิเทศ (พระพะยอม กลฺยาโณ) วัดสวนแก้วจังหวัดนนทบุรี.

๒. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

[https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=12&chap=3&page=t12-3-
infodetail02.html](https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=12&chap=3&page=t12-3-infodetail02.html)

<http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A401/%A401-20-9998-update.htm>

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

เรื่อง พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยของคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยทำการศึกษาพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้ช่วยตอบคำถามนี้และขอได้โปรดตอบให้ครบทุกข้อตามความเห็นของท่านเพื่อที่จะได้ผลการวิจัยที่ถูกต้องมากที่สุดแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยรับรองว่าข้อมูลที่ท่านตอบทั้งหมดจะถือเป็นความลับและไม่มีผลเสียต่อท่านประการใดทั้งสิ้น ซึ่งในส่วนของ การนำเสนอผลการวิจัยก็จะนำผลการวิจัยเสนอในลักษณะภาพรวมเท่านั้น

แบบสอบถาม มีทั้งหมด ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ สอบถามเกี่ยวข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ใน ๕ ด้าน คือ ๑) การจัดการศึกษา ๒) การจัดการศึกษาสงเคราะห์ ๓) การจัดการเผยแผ่ ๔) การจัดการสาธารณสงเคราะห์ ๕) การจัดการสาธารณูปการ

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพ พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ (ขีดทับ) ลงใน ( ) หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลส่วนตัวของท่านตามความเป็นจริงมากที่สุด

๑. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

๒. อายุ ( ) ๑๘-๓๐ ปี ( ) ๓๑-๔๐ ปี
( ) ๔๑-๕๐ ปี ( ) ๕๑ ปีขึ้นไป

๓. สถานภาพ ( ) ผู้บริหาร ( ) อาจารย์ผู้สอน
( ) เจ้าหน้าที่ ( ) นิสิต

๔. ระดับการศึกษา ( ) มัธยมศึกษา ( ) ปริญญาตรี
( ) ปริญญาโท ( ) ปริญญาเอก

แบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล ผู้ให้ข้อมูล.....

ที่อยู่ผู้ให้ข้อมูล.....

สถานที่ให้สัมภาษณ์ .....

ส่วนที่ ๒ เป็นคำถามแสดงถึงความเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

๑. การจัดการศึกษา ควรเป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๒. การจัดการศึกษาสงเคราะห์ ควรเป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๓. การจัดการเผยแผ่ ควรมีแนวทางพัฒนาเป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๔. การจัดการสาธารณะสงเคราะห์ ควรมีการปรับปรุงอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๕. การจัดการสาธารณูปการ ควรมีการพัฒนาอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพ พุทธศาสตร์สงเคราะห์กับบทบาทของพระสงฆ์ใน
จังหวัดอุบลราชธานี

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ขอขอบพระคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถาม)

พระมหาบัณฑิต ปณฺชิตเสวี

ผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระมหาบัณฑิต ปณฺฑิตเสวี (นिसภัย)

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Phramaha Bundit Pundithasawee (Nisaphai)

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน :X-XXXX-XXXX-XX-X

๓. ตำแหน่ง นักวิชาการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี

๔. หน่วยงานที่ติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ตำบลกระโสม อำเภอมะนัง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

มือถือ ๐๘๑ ๙๒๙ ๙๙๑๖ (E-mail) sewee_wat@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิปริญญาตรี)

นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม ๓ ประโยค

๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปริญญาโท ศศ.ม. (เศรษฐศาสตร์การเมือง) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ปริญญาโท พธ.ม. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS, Canva Pro, Capcut Pro, Adobe Photoshop CC 2019, AVS Video Edito.

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายใน และภายนอกประเทศ

๑. ชื่อเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม - บาลี ในจังหวัดอุบลราชธานี” ปีงบประมาณ ๒๕๕๒

๒. ชื่อเรื่อง “การศึกษานโยบายมหาชาติ (ผะเหวด) กับการเสริมสร้างจริยธรรมทางสังคมในจังหวัดอุบลราชธานีกับเมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว” ปีงบประมาณ ๒๕๕๖

(ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

๓. ชื่อเรื่อง “ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยางพารา กรณีศึกษาชาวเกษตรกรสวนยางพาราเทือกเขาพนมดงรัก ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์” ปีงบประมาณ ๒๕๕๗

(ผู้ร่วมโครงการวิจัย: แหล่งทุน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)